

I OSA – AINEVALDKOND: SOTSIAALAINED

1. Ainevaldkond: sotsiaalained

Sotsiaalainete pädevusega taotletakse õppija toimetulekut iseendaga (intrapersonaalne: eneseusaldus, eneseregulatsioon, eneseanalüüs, empaatia, autonoomia ja vastutus - enesemääratluspädevus), suutlikkust toimida lähikonnas (interpersonaalne: suhestumine, osalus ja turvaline kohanemineerinevates sotsiaalsetes kontekstides - sotsiaalne pädevus), valmisolekut ja oskust olla aktiivne ja vastutustundlik kodanik (institutsionaalne: poliitika, valitsemine, riik, vabakond, turg, meedia jt ühiskonnaelu korraldamise vormid - kodanikupädevus), oskust mõtestada ühiskondlikke suhteid minevikuühiskondades lähtuvalt ajaloolisest kontekstist ja üldinimlikest väärtustest.

2. Valdkonna õppeainete õpetamise eesmärk ja valdkonnapädevused

Sotsiaalainete õpetamise kaudu taotletakse, et gümnaasiumi lõpuks õpilane:

- 1) tunneb huvi kogukonna, rahva ja maailma arengu vastu, mõistab ühiskonnas toimunud ja toimuvate muutuste põhjusi, tagajärgi ja seoseid;
- 2) tunneb huvi enda arengu vastu, hindab ennast adekvaatselt, analüüsib oma võimalusi, usub endasse ja kavandab oma tulevikku, võtab vastutuse oma tuleviku kujundamise eest, väärtustab loovust ja ettevõtlikkust ning arendab endas neid omadusi ja pädevusi;
- 3) austab demokraatiat ja inimõigusi, teab oma õigusi ja kohustusi, järgib seadusi, üldinimlikke väärtusi ja üldtunnustatud käitumisnorme, kujundab oma arvamuse ning on vastutustundlik ja aktiivne ühiskonnaliige, on lojaalne Eesti riigile;
- 4) valdab infootsimise meetodeid, hindab kriitiliselt allikate usaldusväärsust ja teabe sisu; väärtustab teaduspõhist maailmapilti;
- 5) aktsepteerib inimeste individuaalseid erinevusi, kultuurilist ja maailmavaatelist mitmekesisust, suhtub neisse sallivalt, kui need pole inimväärikust alandavad või inimsusevastased;
- 6) tunnetab oma rolli Eesti kultuuripärandi hoidja ja kandjana, väärtustab inimkonna kultuuripärandit ja aktsepteerib kultuurierinevusi;
- 7) hoolib endast ja teistest, järgib tervislikke eluviise, käitub turvaliselt enda ja teiste inimeste suhtes, hoiab keskkonda, on teadlik tarbija;
- 8) võtab vastutuse inimesena, kodanikuna, perekonna- ja ühiskonnaliikmena.

3. Ainevaldkonna kirjeldus ja valdkonna lõiming

Sotsiaalainetes käsitletakse inimese ja ühiskonna toimimist minevikus ning tänapäeval.

Õppe korraldamisel lähtutakse Eesti riikliku iseseisvuse tunnustamisest, eesti kultuuri traditsioonide, Euroopa ning maailma kultuuri ja teaduse põhisaavutuste väärtustamisest ning riikliku õppekava üldosas sätestatud põhimõtetest. Sotsiaalainete õppimine aitab arendada tervikpilti ühiskonnast ning kujundab oskust mõista minevikunähtuste alusel toimuvat arengut. Sotsiaalainete vahendusel areneb võime näha ühiskonna arengus erinevaid seoseid ning teha teadlikke valikuid, lähtudes ühiskondlikest väärtustest, normidest ja reeglitest; toimida kõlbelise ja vastutustundliku inimesena ning ühiskonnaliikmena. Sotsiaalainete teemade käsitlemisega toetatakse soolise võrdõiguslikkuse edendamist ühiskonnas.

Ajalooõpetuse eesmärk on kujundada õppijaid, kes on suutelised analüüsima ja mõistma maailma, milles nad elavad, ning tunnevad asjaolusid ja sündmusi, mis on maailmas juhtunud. Ajalooõpetuses omandavad õpilased kultuuriruumis orienteerumiseks teadmisi oma kodukoha ning

maailma minevikust ja kultuuripärandist ning erinevatest väärtussüsteemidest. Aine vahendusel hakkab õpilane teadvustama, analüüsima, kriitiliselt hindama ja tõlgendama minevikusündmusi ning -protsesse, nende omavahelisi seoseid ja seoseid tänapäevaga ning ajaloosündmuste erineva tõlgendamise põhjusi.

Inimeseõpetuse eesmärk on toetada õpilase sotsiaalsete ja emotsionaalsete oskuste arengut, õppides tundma ennast, kujundama vastutustundlikult oma suhteid, tundma perekonna rolli ühiskonna ning inimese elus, olema terviseteadlik, aus, hooliv ja õiglane.

Ühiskonnaõpetuses omandavad õpilased teadmised, oskused, väärtused ja hoiakud ühiskonnas toimimiseks ning vastutustundlike otsuste tegemiseks. Õppeaine eesmärk on luua eeldused kodanikuidentiteedi ja ühiskonna sidususe tugevnemiseks ning aktiivse kodaniku kujunemiseks, toetada dialoogivalmidust maailma erinevalt mõistvate inimeste vahel, samuti õpilase enese teadlikkust maailmavaate küsimustes.

Valdkonnasisese lõiminguga taotletakse, et õpilane areneks terviklikuks isiksuseks, kes suhtub endasse ja teistesse positiivselt, arvestab kaasinimestega, lähtub oma tegevuses üldinimlikest väärtustest ning märkab ja mõistab ühiskonnas toimuvat, on valmis ühiskonnaelus osalema, võtab vastutuse oma otsuste ja valikute eest ning mõistab üksikisiku rolli globaalsel tasandil;

kes teeb majanduslikke otsuseid rahatargalt ja vastutustundlikult, oskab elatada ennast ja oma peret, teenida tulu, maksab kohusetundlikult makse ja panustab selle kaudu ühiskonna arengusse. Kõigi sotsiaalvaldkonna õppeainete seisukohalt on tähtis koostööoskus ja konstruktiivsete lahenduste leidmise oskus.

Õppesisu käsitluses teeb aineõpetaja valiku arvestusega, et kirjeldatud õpitulemused, üld- ja valdkonnapädevused oleksid saavutatavad.

4. GRÕKi seos oma kooliga

Narva Täiskasvanute Koolis on erinevad võimalused õppida, õppetööd on võimalik edukalt ühendada tööga, huvialade või perekondlike vajadustega. Õppetöö koolis on paindlik, õpilasel on võimalik vastavalt oma võimalustele valida hommikune või õhtune õppeaeg. Õppetöö vormideks koolis on mittestatsionaarne õpevorm, eksternõpe, üksikainete õppimine.

Kooli tegevused õppedukusee tõstmiseks:

- Õpilastega arenguveestluste läbiviimine ja analüüs
- Õppeainete konsultatsioonide läbiviimine
- Õpilaste motivatsiooni tõstmine kooliväliste tegevuste kaudu
- Kooliolümpiaadide korraldamine ja läbiviimine
- Ainenädalate läbiviimine
- Aktiivõppe tõhus juurutamine
- Tugispetsialistide abi ja konsultatsioonid
- Ühisüritustel aktiivne osalemine (koolisisesed üritused): temaatilised tunnid, ühistegevused, muusemitunnid, õppereisid, ekskursioonid jne
- Interaktiivsete ülesannete väljatöötamine ning E-fronti platvormile väljapanek
- Online-konsultatsioonid tugispetsialistidega
- Heade ja väga heade tulemustega õppijate tuunustamine
- Hindamise süsteemi arendamine
- Eestikeelsed õppereisid Eestimaal

- Eestikeelsete koolisistest ja –väliste projektide kavandamine ja elluviimine, õpilasvahetus
- Erinevate ainete lõimimine (ainenädalad, klassivälised tegevused)
- Muuseumitunnid, raamatukogutunnid, õuesõpe, liikumistunnid õues (õppimine väljaspool kooliruumi)
- Õppekava ja ainekava uuendamine ja analüüs

5. Võimalusi valdkonnaüleseks lõiminguks, üldpädevuste arengu toetamiseks ja õppekava läbivate teemade käsitlemiseks

Sotsiaalvaldkonna õppeainete õppimise kaudu toetatakse õpilastes kõigi riikliku õppekava üldosas kirjeldatud üldpädevuste arengut. Üldpädevuste saavutamist toetab ainevaldkonna õppeainete eesmärgipärane lõimimine teiste valdkondade õppeainetega ning läbivate teemade õpilase jaoks tähenduslik käsitlemine. Selle tulemusel kujuneb õpilasel suutlikkus rakendada oma teadmisi ja oskusi erinevates olukordades, kujundada enda väärtushoiakuid ja -hinnanguid ning võimalus omandada ettekujutus ühiskonna kui terviku arengust. Seejuures on väga oluline süsteemne ja järjepidev koostöö aineõpetajate vahel.

Üldpädevuste kujundamine ning läbivate teemade käsitlemise ja lõimingu korraldamise põhimõtted määratakse kooli õppekava üldosas ja rakendamine täpsustatakse valdkonnakavas.

6. Valkondlikku õppetegevuse kavandamine ja korraldamine

Õppetegevus on õppijakeskne, toetab õpimotivatsiooni hoidmist ja õpilaste kujunemist aktiivseiks ja iseseisvaks õppijaks ning loovaks ja kriitiliselt mõtlevaks ühiskonnaliikmeiks, kes suudavad teha valikuid, võtta vastutust oma õppimise eest ja tulevad toime muutunud olukorras ning on valmis kavandama oma edasist haridusteed.

Gümnaasiumis õppetegevust kavandades ja korraldades teevad õpetajad koostööd, seejuures:

- 1) lähtutakse õppekava alusväärtustest, üldpädevustest, valdkonnapädevustest, taotletavatest teadmistest, oskustest ja hoiakutest ning õpitulemustest ja kooli õppekavas sätestatud õppesisust ning lõimingu teiste õppeainete ja läbivate teemadega;
- 2) arvestatakse didaktika nüüdisaegsete käsitluste ja ainevaldkonnas toimunud arengutega, võetakse arvesse kohalikku eripära, muutusi ühiskonnas ja maailmas ning seostatakse neid omavahel;
- 3) taotletakse, et õpilase õpikoormus oleks mõõdukas, jaotuks õppeaasta ulatuses ühtlaselt ning jätaks piisavalt aega puhkuseks ja huvitegevusteks, õpilast suunatakse oma õppimist mõtestama ja kavandama ning õpikoormust jagama;
- 4) arvestatakse õpilaste eelteadmisi, huvisid, individuaalseid eripärasid ja -võimeid, kasutatakse diferentseeritud ja sobivat pingutust nõudvaid ülesandeid, mille sisu ja raskusaste toetavad individualiseeritud ja õpilasele tähenduslikku käsitlust, reageeritakse õpi- ja eluraskustele ning pakutakse õpiabi ja tuge õpivalikutes;
- 5) võimaldatakse nii individuaalset, paaris- kui ka rühmaõpet, kujundatakse õpiharjumusi ja -oskusi, mõtestatakse ja analüüsitakse õppimist, suunatakse tegema teadvustatud ja teadlikke valikuid, võtma vastutust oma õppimise eest;
- 6) kaasatakse õpilasi õppetegevuste kavandamisse ja juhtimisse, pakutakse võimalusi analüüsida ja mõtestada õppeprotsessi nii enda õppimise ja õpistrateegiate kui ka õpetaja juhitud õppe korraldamise aspektist;
- 7) kavandatakse aega õpitava tähenduslikkuse, eesmärkide, õpitulemuste ning hindamiskriteeriumide mõtestamiseks ning eneserefleksiooniks, õpitakse andma ja vastu võtma tagasisidet;

8) rakendatakse uurivat, probleeme lahendavat ja teaduspõhist õpet, kasutatakse mitmekesisid ja kombineeritud õppemeetodeid ning aktiivsust, loovust, koostööd ja analüüsi soodustavaid õppetegevusi, laiendatakse õpilaste teadmisi mitmekülgset, tutvustatakse näiteid valdkonna teadussaavutustest ja aktuaalsetest probleemidest, arendatakse oskusi ja kujundatakse hoiakuid;

9) rakendatakse ja kasutatakse info- ja kommunikatsioonitehnoloogiatel põhinevaid õppekeskkondi, õppematerjale ja -vahendeid, arendatakse info kriitilise otsimise ja hindamise pädevust, arvestades autoriõiguse ja uurijaetikaga;

10) võimaldatakse siduda õpet koolivälise, sh ühiskonnaeluga, et kogu ainekäsitus oleks võimalikult elulähedane ja õpilasele tähenduslik ning kujundaks õppija arusaama maailmas toimuvast, suutlikkust siduda kohalikku ja globaalset;

Õppetegevuse kaudu laiendatakse ainevaldkonna teadmisi ja kujundatakse oskusi. Ajalooõpetus on valdavalt uurimispõhine, kasutatakse esmaseid ja teiseid allikaid. Kõikides sotsiaalvaldkonna ainetes tuleb lisaks põhiteemadele käsitleda ka ühiskonnas asetleidvaid muutusi ning kasutada õppe ilmestamiseks näiteid ümbritsevast elust.

7. Hindamine

Hindamine on õppeprotsessi osa, mille kaudu toetatakse õpilase õppimist ja arengut. Hindamisel saadakse ülevaade õpitulemuste saavutatusest ja õpilase individuaalsest arengust ning toetatakse selle kaudu õpilase kujunemist positiivse minapildi ja adekvaatse enesehinnanguga ennastjuhtivaks õppijaks. Hindamise tulemusena saab õpilane tagasisidet oma edenemise kohta õppimisel ja õpistrateegiate valikuteks. Õpetaja saab teavet oma õpetamise tulemuslikkuse kohta ning sisendit nii õppetegevuse kui iseenda pädevuste arendamiseks.

Hindamise alus on valdkonna ainekavades kirjeldatud õpitulemused kooliastmete kaupa. Hindamisega toetatakse kooliastme lõpuks taotletavate teadmiste ja oskuste omandamist, hoiakute kujunemist ning valdkonnapädevuste saavutamist. Ainealaste teadmiste ja oskuste kõrval antakse tagasisidet ka üldpädevuste arengu ning väärtushoiakute ja -hinnangute kujunemise kohta. Hoiakute kujunemisele antakse tagasisidet suunavate ja toetavate sõnaliste hinnangute abil. Selleks rakendatakse nii diagnostilist, kujundavat kui ka kokkuvõtvat hindamist, mida esitatakse nii sõnaliste hinnangute kui ka numbriliste hinnetena. Diagnostilise hindamise käigus selgitatakse välja õpilaste eelteadmiste ja oskuste tase, ainealased väärarusaamad ja spetsiifilised õpiraskused, et kavandada järgnevat õppimist ja õpetamist. Õppeprotsessi käigus rakendatakse kujundavat hindamist, kus õpilane saab suulist ja kirjalikku tagasisidet oma õpitulemuste saavutamise taseme ning tugevate külgede ja arenguvõimaluste kohta. Kokkuvõttev hindamine toimub üldjuhul õppeperioodi või mahuka õppeteema lõpul, et kontrollida nii õppetöös püstitatud eesmärkide täitmist kui riikliku õppekavaga sätestatud õpitulemuste saavutatust. Kursuse kokkuvõttev hinne võib kujuneda õppeperioodi jooksul toimunud hindamise tulemusena, seejuures arvestatakse, et hinnetel võib sõltuvalt töö mahust olla erinev kaal.

Õpilane kaasatakse hindamisprotsessi nii oma töö hindamisel kui ka kaasõpilaste tagasisidestamisel. Õpilasele on õppeprotsessi alguses teada, mida ja millal hinnatakse, milliseid hindamisvahendeid kasutatakse ning millised on hindamise kriteeriumid. Õpilast suunatakse õppeprotsessi käigus oma õppimist ja püstitatud eesmärkide saavutamist analüüsima ja reflekteerima.

Arutluste, juhtumianalüüside, loominguliste tööde ja projektülesannete puhul hinnatakse arvamuste ja seisukohtade argumenteeritust, seostatust ja veenvust, õpilase seisukohtadele minevikusündmuste, ühiskonnas ja maailmas toimuva kohta antakse sõnalist kirjeldavat tagasisidet. Praktiliste ja loominguliste ülesannete sooritamisel hinnatakse nii protsessi kulgu kui tulemust, probleemide märkamise ja analüüsi oskust, suutlikkust rakendada teoreetilisi teadmisi praktiliselt õpituatsioon. Kirjalikke ülesandeid hinnates arvestatakse eelkõige töö sisu, kuid pööratakse tähelepanu ka õpilase keelekasutusele, sh erialaste terminite, isiku-, riikide- ja kohanimede, rahvusvaheliselt aktsepteeritud lühendite õigele kasutusele ja õigekirjale, mida arvestatakse hindamisel vastavalt ülesande eesmärgile ja kokkulepitud hindamiskriteeriumidele.

Erineva keerukusastmega teadmiste, oskuste ja hoiakute hindamise võimaldamiseks kasutatakse mitmekesiseid hindamisviise ja -vorme. Hindamisvahendi ja -viisi valik sõltub püstitatud õppe-eesmärkidest ja eeldatavast õpitulemusest. Hindamismeetodite valikul arvestatakse õpilaste vanuselisi iseärasusi, individuaalseid võimeid ning valmisolekut ühe või teise tegevusega toime tulla.

Ajaloos hinnatakse õpilaste teadmisi ja oskusi tähtsamate ajaloosündmuste ja -nähtuste analüüsi nõudvate ülesannete kaudu. Allikaanalüüsi puhul hinnatakse allikast olulise info leidmist, selle tõlgendamist ja võrdlemist, kommenteerimist ning usaldusväärsuse üle otsustamist. Arutluse puhul hinnatakse kirjutise vastavust teemale, ajastu- ja teemakohaste faktide teadmist, analüüsi, võrdlemise, seoste loomise ja järelduste tegemise oskust ning isikliku suhtumise väljendamist põhjendatud hinnangute kaudu.

Inimeseõpetuses hinnatakse õpilaste teadmisi ja oskusi ning nende seostamise oskust. Õpilase hoiakuid ja väärtushinnanguid mõõdetakse ja tagasisidestatakse vaatluse, õpilase antud hinnangute ja otsustuste ning juhtumianalüüsi alusel.

Ühiskonnaõpetuses hinnatakse arutlusoskust, erinevate allikate, sh õigustekstide tõlgendamist ja analüüsi, ühiskondlike probleemide analüüsi ja oma seisukoha kujundamise ning selle põhjendamise oskust; aga ka kodanikuvalmidust ja -vastutust ühistegevuses osalemise, ühiskonnaliikmele kohustuslike toimingute, sh vajalike dokumentide täitmise oskuse jt eakohaste ülesannete kaudu. Väitluses hinnatakse oskust kuulata aktiivselt teise osapoolle väiteid ning oskust esitatud väidetele tõenduspõhiste argumentidega vastata.

Hindamisel lähtutakse vastavatest gümnaasiumi riikliku õppekava üldosa sätetest, hindamise nõuded ja korraldus, sh mitterumbrilise hindamise kasutamine ja mujal õpitu arvestamine täpsustatakse kooli õppekavas.

8. Õppekeskkond

Õppimist toetav õppekeskkond kujundatakse viisil, kus luuakse kultuuritundlik, üksteist austav, kaasav, vastastikku hooliv ja toetav, turvaline, kiusamis- ja vägivallavaba õppekeskkond, mis rajaneb usalduslikel suhetel, sõbralikkusel ja heatahtlikkusel ning kus märgatakse ja tunnustatakse õpilase pingutusi ja õpiedu. Aktsepteeritakse erinevate seisukohtade olemasolu, arutletakse nende üle ning hinnatakse neid lähtudes allikatest, tõenduspõhistest faktidest ning demokraatliku ühiskonna aluspõhimõtetest.

Kool võimaldab viia õpet läbi ruumis, kus on:

- 1) mööbli ümberpaigutamise võimalus liikumist eeldavateks tegevusteks nagu rühmatööd, dramatiseeringud, rolli- ja õppemängud;
- 2) internetiühendus nii õpetajal kui ka õpilastel, digitehnoloogia ning audiovisuaalse esitluse ja videoühenduse kasutamise võimalused.

Kool võimaldab:

- 1) korraldada õpet väljaspool klassiruumi, nt mäluasutuses või ametiasutuses;
- 2) kasutada ainekava eesmärke toetavaid õppematerjale ja -vahendeid;
- 3) õppekäike ja kohtumisi erinevate valdkondade esindajatega.

II OSA – ÕPPEAINETE ÜLDINE INFO

1. Õppeaine nimetus: ajalugu

2. Õppe-eesmärgid / Gümnaasiumi lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud

Õpilane:

- 1) analüüsib ajalooperioodide iseloomulikke tunnuseid, vaimulaadi ja erinevuste põhjusi, mõistab ja analüüsib ajaloolise arengu jätkuvust ja muutuste põhjusi, mõistab minevikus elanud inimeste elu ajaloolises kontekstis ning üksiksiku valikute ja otsuste tähtsust inimkonna ajaloo kujundamisel;
- 2) analüüsib Eesti ajalugu Euroopa ja maailma ajaloo kontekstis ning mõistab vastastikuseid seoseid;
- 3) mõistab tänapäeva Eesti ühiskonna kujunemise ajaloolist tausta, tunneb ära mineviku mõjutusi;
- 4) mõistab, et inimeste eluviisi, väärtushinnanguid ja ühiskonnaelu mõjutavad religioon ja ideoloogiad, mõistab teaduse ning kultuuri arengu ja tehnoloogiliste muutuste mõju ühiskonnale ja nende vastastikuseid seoseid;
- 5) mõistab suurriikide mõju maailma majandusele ning poliitikale eri ajastuil, analüüsib riikidevahelist koostööd ja konfliktide lahendamise viise;
- 6) analüüsib demokraatlike ja mittedemokraatlike riikide arengu põhijooni;
- 7) mõistab ajaloosündmuste ja -protsesside erineva tõlgendamise põhjusi ja tagajärgi, analüüsib kriitiliselt infot, eristab fakti arvamusest;
- 8) tunneb inimkonna kultuurisaavutusi ja mõistab kultuuri järjepidevust;
- 9) mõtestab enda rolli kultuuri kandjana ja kultuuripärandi säilitajana, teadvustab kultuurilist mitmekesisust ja kultuuri rolli enesemääratlemises;
- 10) mõistab inimtegevuse ja keskkonna vastastikust mõju.

3. Õppeaine kirjeldus

Ajaloo õppimise käigus omandatakse pädevused, mis on vajalikud oma elu korraldamiseks ajalooteadvuse toel ühiskonnale omases ajaloolises kultuuris. Ajalooõpetus toetab ajaloolise mõtlemise kujunemist. Ajalooline mõtlemine tähendab suutlikkust märgata tähenduslikkust ajaloos, oskust kasutada esmaallikaid tõendusmaterjalina, tunda ära muutusi ja ajaloosündmuste järjepidevust, analüüsida põhjusi ja tagajärgi, tajuda ajaloolist konteksti ja mõista ajalooliste tõlgenduste eetilist mõõdet.

Ajalooõpetus aitab õpilasel omandada kultuuriruumis ning ajalookeskkonnas orienteerumiseks vajalikke teadmisi ja oskusi ning teadvustada ja analüüsida minevikunähtuste muutlikkust, tõlgendatavust, omavahelisi seoseid ning seoseid tänapäevaga ning kujundada arusaam, et minevikku pöördumata on raske mõista tänapäeva, nt kriisikollete olemust, Eesti ajaloo sõlmküsimusi, võõrvallutustega kaasnenud mõju erinevatel ajaperioodidel. Õpitakse väärtustama kohalikku kultuuripärandit, inimeste iseotsustamise õigust ja vabadust, analüüsima eetilisi valikuid ja mõistma hukka agressiooni ja okupatsiooni ning inimsusevastaseid kuritegusid. Käsitletakse inimeste igapäevaelu ja maailmapilti, ühiskonda, kultuuri ja mõtteviisi, sh väärtushinnangute muutumist, ning ajaloolisi isikuid ja sündmusi, lähtudes mitmeperspektiivsuse põhimõttest, mis tähendab erinevate vaatenurkadega arvestamist.

Gümnaasiumi ajaloo õppesisu korraldamise üle otsustatakse kooli õppekavas. Võimalik on korraldada õpe kursuste kaupa või lõimida Eesti- ja üldajaloo ainesisu. Kui Eesti ajalugu õpitakse iseseisvate kursustena, peaks esmalt käsitlema vastavaid üldajaloo teemaplokke, mis annavad avarama konteksti Eesti ajaloole.

Gümnaasiumi ajalooõpetuses tähtsustatakse probleemikeskset käsitlust, analüüsides hinnanguid ja tõlgendusi erinevast seisukohast lähtudes. Mõistmaks, et ajalookirjutamine sõltub ajast ning ajalooürija seisukohast, kujundatakse kriitilist suhtumist erinevatesse mõtteviisidesse, võrreldakse

ajaloosündmuste ja -nähtuste käsitlemist eri allikais ning hinnatakse allikate usaldusväärsust. Avatud arutelu käigus tuleks analüüsida klassis esilekerkivaid küsimusi, arvamusi ja seisukohti, sh tundlikke ja vastuolulisi teemasid, mis on põhjustatud oluliste väärtuste ja huvide konfliktist või nende aluseks olevate faktide või väidete vaidlustamisest. Tundlike ja vastuoluliste teemade käsitlemine ajalooõpetuses eeldab erinevate seisukohtade ärakuulamist ja nende üle arutamist; mitmeperspektiivne ajalooõpe lubab käsitada tundlikke ajaloo teemasid laiemas võrdlevas kontekstis ja eri osapoolte seisukohast või rollist lähtudes. Ajaloosündmuste mitmetahulise käsitlemise kaudu on võimalik vältida mineviku vastasseisude ülekannet praegustele grüpiidentiteetidele.

Ajalooõpetus arvestab õpilaste kultuurilise taustaga, suhestades õppeprotsessi õpilaste ajalookultuuriga. Kultuuritundlik ajalooõpetus tähendab ajaloo teemade mitmeperspektiivset käsitlemist ja erinevate ajalookogemuste arvestamist, kuid samas tuleb vältida relativismi, st kõigi vaatenurkade võrdselt asjakohaseks tunnistamist. Erinevate vaatenurkade võrdlemisel saab toetuda üldhumanistlikele väärtustele ja ajaloo teaduslikele põhimõtetele (tõendipõhisus, allikakriitilisus jms).

Ajalooõpetuses väärtustatakse kultuurilist mitmekesisust, sh kujundatakse mõistmist, et mitmekesisus on ühiskonna rikkus ja arengu tingimus. Teadvustatakse õppija rolli kultuuripärandi säilitajana ning edasikandjana. Ajalooõpetus toetab õppija enesemääratluse kujunemist, aga ka võimet asetada end kellegi teise olukorda, vaadelda maailma kellegi teise seisukohast lähtudes.

Õppijat suunatakse uurimise, arutluse ning analüüsi kaudu looma seoseid ja tegema järeldusi, kujundama isiklikku suhtumist ning põhjendama seda argumenteeritult. Kriitilise mõtlemise kujundamiseks käsitletakse erinevaid allikaid jt õppetekste, mis annavad ajaloo sündmustele hinnangu erinevast seisukohast lähtudes. Ajaloo probleemide analüüsimise kaudu rikastub väärtussüsteem, kujuneb rahvuslik ja kultuuriidentiteet, sallivus ja pooldav suhtumine demokraatlikesse väärtustesse, areneb õpilase ajalooline mõtlemine ning rikastub ajaloo teadvus.

Ajaloo mõistmisele aitavad kaasa ekskursioonid, õppekäigud, ajaloo- ja ilukirjandus, teater ja kino, meedia, internet, eri inimesed ning paigad. Selle kogemuse ühendamisel koolis õpituga kujuneb õpilasel järk-järgult arusaam ajaloo st. Õpilaste maailmapilti rikastab ainetevaheline integratsioon ning lähedaste teemade käsitlemine erinevatest aspektidest lähtudes.

Ajalooõpetuse kaudu kujundatakse koos teadmiste laiendamisega erinevaid oskusi:

- 1) ajas orienteerumise oskus; oskus leida, analüüsida ja mõista seoseid ning mõtestada sündmuste ja nähtuste ajaloolise tausta kujunemist;
- 2) ajaloomõistete tundmine ja kontekstis kasutamise oskus; erialase sõnavara laienemine;
- 3) ajaloo kohta küsimuste esitamise ning neile vastates erinevate lahenduste pakkumise oskus;
- 4) funktsionaalne kirjaoskus, kriitilise mõtlemise oskus, arutlusoskus, järelduste tegemise ja seoste loomise ning oma seisukoha kujundamise ja põhjendamise oskus;
- 5) empaatia, oskus asetada end kellegi teise olukorda ajastut arvestades, koostöö- ja konfliktilahendusoskus;
- 6) allikaanalüüsi ja ajalookaardiga töötamise oskus, erinevatest teabeallikatest info leidmise, kasutamise, kriitiline hindamise ja analüüsi oskus, allika usaldusväärsuse hindamise oskus;
- 7) suulise ja kirjaliku eneseväljenduse, referaadi ja ajaloo uurimistöö koostamise oskus, oskus kasutada IT-vahendeid info hankimiseks ja tulemuste esitlemiseks.

Oskuste kujundamine ajalooõpetuses on pidev protsess ning see toimub erinevate õppeteemade käsitlemise kaudu. Oskuse eeldatavat saavutustaset kirjeldatakse gümnaasiumi lõpus õpitulemustena.

4. Õpitulemused

Õpilane:

- 1) teab ajaloo perioode, neile iseloomulikke tunnuseid ja vaimulaadi ajaloolises arengus; (Üldajalugu, Eesti I, Eesti II, Lähiajalugu I, Lähiajalugu II, Lähiajalugu III)
- 2) mõistab inimese, ühiskonna ja kultuuri olemuslikke seoseid erinevatel ajalooperioodidel, analüüsib väärtushinnangute ja väärtusruumi muutumist ajas; (Üldajalugu, Eesti I, Eesti II, Lähiajalugu I, Lähiajalugu II, Lähiajalugu III)
- 3) iseloomustab ja võrdleb ajastuid erinevate ühiskonnaelu valdkondade kaudu; (Üldajalugu, Eesti I, Eesti II, Lähiajalugu I, Lähiajalugu II, Lähiajalugu III)
- 4) teab Euroopa ja maailma ajaloo pöördelisi sündmusi ja protsesse, mõistab nende tähtsust ja mõju ühiskonna arengus; (Üldajalugu, Eesti I, Eesti II, Lähiajalugu I, Lähiajalugu II, Lähiajalugu III)
- 5) rekonstrueerib minevikus elanud inimese elu, arvestades ajastu eripära ning inimese sotsiaalset ja kultuuritausta, rakendades empaatiat; (Üldajalugu, Eesti I, Eesti II, Lähiajalugu I, Lähiajalugu II, Lähiajalugu III)
- 6) toob näiteid ajaloost, kuidas üksikisiku valikud on muutnud arusaamasid ühiskonnas tervikuna või kitsamas valdkonnas; (Üldajalugu, Eesti I, Eesti II, Lähiajalugu I, Lähiajalugu II, Lähiajalugu III)
- 7) mõistab ajaloolise arengu järjepidevust Eestis, sealhulgas kodukoha ajaloo näitel ja Euroopa ajaloo kontekstis; (Eesti I, Eesti II, Lähiajalugu I, Lähiajalugu II, Lähiajalugu III)
- 8) seostab Eesti ajalugu Euroopa ja maailma ajalooga, tuues esile erinevate ajalooperioodide eripära; (Eesti I, Eesti II, Lähiajalugu I, Lähiajalugu II, Lähiajalugu III)
- 9) analüüsib näidete kaudu, kuidas Euroopa ja maailma kultuuri, majanduse ja poliitika areng on mõjutanud Eesti ühiskonda erinevatel ajalooperioodidel; (Eesti I, Eesti II, Lähiajalugu I, Lähiajalugu II, Lähiajalugu III)
- 10) toob näiteid ristiusu mõjust Eesti ühiskonnaelu eri valdkondadele; (Eesti I)
- 11) selgitab, millest sõltus eri ajastutel inimeste sotsiaalmajanduslik staatus Eestis ja Euroopas; (Üldajalugu, Eesti I, Eesti II, Lähiajalugu I, Lähiajalugu II, Lähiajalugu III)
- 12) selgitab allikatele tuginedes tänapäeva Eesti ühiskonnale iseloomulike ilmingute ja arengute ajaloolist tausta, hinnangute muutumist ajas ja põhjendab nende tagamaid; (Eesti I, Eesti II, Lähiajalugu I, Lähiajalugu II, Lähiajalugu III)
- 13) teab, kuidas Eesti haldusjaotus on ajas muutunud ning selgitab muutuste põhjusi; (Eesti I, Eesti II, Lähiajalugu I, Lähiajalugu II)
- 14) analüüsib Eesti ühiskonnaelu erinevate suurriikide koosseisus, lähtudes erinevast perspektiivist; (Eesti I, Eesti II, Lähiajalugu I, Lähiajalugu II)
- 15) teab religioonide ja ideoloogiliste õpetuste tekkelugu, leviku põhjusi ning mõju ühiskonna arengule; (Eesti I, Eesti II, Lähiajalugu I, Lähiajalugu II, Lähiajalugu III)
- 16) analüüsib, millistest teguritest võisid olla mõjutatud inimeste ideoloogilised valikud; (Eesti I, Eesti II, Lähiajalugu I, Lähiajalugu III)
- 17) selgitab näidete abil tehnoloogia arengu ja ühiskonna vastastikust mõju; (Eesti I, Eesti II, Lähiajalugu I, Lähiajalugu II, Lähiajalugu III)
- 18) analüüsib näidete toel hariduse arengut erinevatel ajaperioodidel, mõistab, kuidas mõjutas haridus ühiskonna arengut ja inimese elu; (Eesti I, Eesti II, Lähiajalugu I, Lähiajalugu II, Lähiajalugu III)
- 19) tunneb inimkonna kultuurisaavutusi ajastu kontekstis, selgitab näidete abil nende tähtsust oma ajas ning nende mõju järgnevatele ajastutele, mõistab kultuuri järjepidevust; (Eesti I, Eesti II, Lähiajalugu I, Lähiajalugu II, Lähiajalugu III)

- 20) analüüsib kultuuri ja teaduse ajaloolist arengut, nimetab teaduse ja tehnika arengu saavutusi ning kirjeldab nende rakendamist erinevast perspektiivist; (Eesti I, Eesti II, Lähiajalugu I, Lähiajalugu II, Lähiajalugu III)
- 21) teab Euroopa suurriikide ja Ameerika Ühendriikide kujunemislugu; (Üldajalugu, Lähiajalugu I, Lähiajalugu II)
- 22) toob näiteid suurriikide poliitilisest ja majanduslikust arengust ja koostööst eri ajastutel, selgitades koostöö eesmärgi; (Lähiajalugu I, Lähiajalugu II, Lähiajalugu III)
- 23) analüüsib erinevatest perspektiividest kolonialismi majanduslikke, poliitilisi ja eetilisi aspekte, tuues välja koloniaalimpeeriumide tekke ja lagunemise põhjused; (Lähiajalugu I, Lähiajalugu II)
- 24) analüüsib 20.–21. sajandi suurriikide arenguhooni ja tähtsuse muutumist rahvusvahelistes suhetes; (Lähiajalugu I, Lähiajalugu II)
- 25) toob näiteid demokraatia kujunemisloost; (Üldajalugu)
- 26) võrdleb inimeste õigusi, kohustusi ja vabadusi demokraatlikus ühiskonnas ja diktatuuris ning kujundab oma seisukoha; (Lähiajalugu I, Lähiajalugu II, Lähiajalugu III)
- 27) analüüsib demokraatia avaldumist ühiskonnaelus ja poliitikas uusajast tänapäevani; (Üldajalugu, Lähiajalugu I, Lähiajalugu II, Lähiajalugu III)
- 28) analüüsib riikide poliitilist arengut 20. sajandil, kõrvutades demokraatlikku ja diktatuuriühiskonda; (Lähiajalugu I, Lähiajalugu II)
- 29) tõlgendab ajaloosündmusi allikatele tuginedes erinevast vaatenurgast; (Üldajalugu, Eesti I, Eesti II, Lähiajalugu I, Lähiajalugu II, Lähiajalugu III)
- 30) mõistab, et nii ajalooallikas kui ka ajaloonarratiiv on mõjutatud selle autorist, loomise asjaoludest, ajastust ning tõlgendajast; (Üldajalugu, Eesti I, Eesti II, Lähiajalugu I, Lähiajalugu II, Lähiajalugu III)
- 31) selgitab näidete varal sündmuste või protsesside erineva tõlgendamise põhjusi ning ühekülgse ajalookäsitluse tagajärgi; (Üldajalugu, Eesti I, Eesti II, Lähiajalugu I, Lähiajalugu II, Lähiajalugu III)
- 32) eristab fakti arvamusest, hindab allikaid kriitiliselt, tunneb ära valeuudise; (Üldajalugu, Eesti I, Eesti II, Lähiajalugu I, Lähiajalugu II, Lähiajalugu III)
- 33) märkab minevikupärandit ja väärtustab seda ajalooallikana, mõtestades selle tähendust; (Üldajalugu, Eesti I, Eesti II, Lähiajalugu I, Lähiajalugu II, Lähiajalugu III)
- 34) mõistab, kuidas kultuuripärand peegeldab minevikuühiskonda, analüüsib kultuuri arengu põhijooni ning seostab neid ühiskonnas toimunud muutustega; (Üldajalugu, Eesti I, Eesti II, Lähiajalugu I, Lähiajalugu II, Lähiajalugu III)
- 35) toob näiteid eesti kultuurist minevikus, saab aru eesti kultuuri järjepidevusest ja erinevatest mõjutustest; (Üldajalugu, Eesti I, Eesti II, Lähiajalugu I, Lähiajalugu II, Lähiajalugu III)
- 36) toob näiteid erinevate kunstistiilide avaldumisest, sh Eesti kunstis; (Üldajalugu, Eesti I, Eesti II, Lähiajalugu I, Lähiajalugu II, Lähiajalugu III)
- 37) analüüsib näidete toel, kuidas loodus on mõjutanud inimtegevust ning inimtegevus loodust. (Üldajalugu, Eesti I, Eesti II, Lähiajalugu I, Lähiajalugu II, Lähiajalugu III)

5. Öppesisu

Üldajalugu: vanaaeg, keskaeg, uusaeg

Eesti ajalugu I: kiviaeg, pronksiaeg, rauaaeg, eestlaste muistne vabadusvõitlus, keskaeg

Eesti ajalugu II: liivi sõda, rootsi aeg, põhjasõda, vene aeg

Lähiajalugu I: maailm enne esimest maailmasõda, esimene maailmasõda, maailm esimese ja teise maailmasõja vahel, teine maailmasõda

Lähiajalugu II: maailm pärast teist maailmasõda, külm sõda, demokraatlikud riigid, kommunistlik maailm

Lähiajalugu III: eluolu ja kultuur XX sajandil, sõja ja rahu küsimus, inimsusevastased kuriteod, muu maailm

6. Õppetegevus

Õppetegevust kavandades ja korraldades:

- 1) lähtutakse õppekava alusväärtustest, üldpädevustest, õppeaine eesmärkidest, õppesisust ja oodatavatest õpitulemustest ning toetatakse lõimingut teiste õppeainete ja läbivate teemadega;
- 2) taotletakse, et õpilase õpikoormus (sh kodutööde maht) on mõõdukas, jaotub õppeaasta ulatuses ühtlaselt ning jätab õpilasele piisavalt aega puhata ja huvitegevustega tegelda;
- 3) võimaldatakse õppida individuaalselt ja üheskoos teistega (iseseisvad, paaris- ning rühmatööd), et toetada õpilaste kujunemist aktiivseteks ja iseseisvateks õppijateks ning loovateks ja kriitiliselt mõtlevateks isiksusteks;
- 4) kasutatakse diferentseeritud õppeülesandeid, mille sisu ja raskusaste toetavad individualiseeritud käsitlust ning suurendavad õpimotivatsiooni;
- 5) rakendatakse nüüdisaegseid info- ja kommunikatsioonitehnoloogiatel põhinevaid õpikeskkondi ning õppematerjale ja -vahendeid;
- 6) laiendatakse õpikeskkonda: muuseum, näitus, raamatukogu, arvutiklass, ajalooliskultuuriline keskkond (muistised, ehitised) jne

Põhilised õppetegevused:

- suulised ja kirjalikku küsitlused;
- erinevad õppetegevused kaartide, dokumentide, allikmaterjali ja piltidega;
- referaadi ja uurimistöö koostamine;
- loovtööd;
- arutluse kirjutamine;
- info leidmine, selle tõlgendamine ja võrdlemine;
- katkendi põhjal vastamine, kommenteerimine ning usaldusvärsuse üle otsustamine.

7. Hindamine

Ajaloo õpitulemusi hinnates lähtutakse õppekava üldosa ning teiste hindamist reguleerivate õigusaktide käsitlusest. Ajaloo õpitulemuste kontrolli ja hindamise eesmärk on saada ülevaade ajalooõpetuse õpitulemuste saavutatusest ja õpilase individuaalsest arengust ning kasutada saadud teavet õppe tulemuslikumaks kavandamiseks. Hinnatakse nii teadmisi ja nende rakendamise oskust kui ka üldpädevuste saavutatust, sh õpioskusi suuliste vastuste (esituste), kirjalike ja/või praktiliste tööde ning praktiliste tegevuste alusel, arvestades õpilase teadmiste ja oskuste vastavust ainekava taotletavatele õpitulemustele. Kirjalikke ülesandeid hinnates arvestatakse eelkõige töö sisu, kuid parandatakse ka õigekirjavead, mida hindamisel ei arvestata. Õpitulemusi kontrollides tuleb jälgida teadmiste, sh ajaloolase sõnavara ja oskuste tasakaalu. Hindamismeetodite valikul arvestatakse õpilaste vanuselisi iseärasusi, individuaalseid võimeid ning valmisolekut ühe või teise tegevusega toime tulla. Õpitulemusi hinnatakse sõnaliste hinnangute ja numbriliste hinnetega. Õpilane peab teadma, mida ja millal hinnatakse, mis hindamisvahendeid kasutatakse ning mis on hindamise kriteeriumid.

Õpitulemuste kontrollimise ja hindamise vormid peaksid olema mitmekesised, sisaldama suulist ja kirjalikku küsitlust, tööd kaartide, dokumentide, allikmaterjali ja piltidega, referaadi ja uurimistöö koostamist, loovtööd ning arutluse kirjutamist. Allikaanalüüsi puhul hinnatakse allikast olulise info

leidmist, selle tõlgendamist ja võrdlemist, katkendi põhjal vastamist, kommenteerimist ning usaldusväärse üle otsustamist. Üksikfaktide tundmisele tuleb eelistada olulisemate ajaloosündmuste ja nähtuste analüüsi nõudvaid ülesandeid. Arutluse puhul hinnatakse vastavust teemale, ajastu ja teemakohaste faktide tundmist, analüüsi, võrdlemise, seoste loomise ja järelduste tegemise oskust ning isikliku suhtumise väljendamisest põhjendatud hinnangute kaudu. *IT - kasutamine*

Kokkuvõttev hindamine: kursuse hinne, teema kordamise hinne, loovtöö hinne, esse hinne, referaadi hinne, rühmatöö tulemuse hinne, uurimistöö hinne.

Kujundavat hindamist saab kasutada arutlusoskuse, teksti mõistmise, töö erinevate allikatega (pildid, skeemid, tabelid, dokumendid, tekstid, kaardid jms), suulise ja kirjaliku küsitluse, praktiliste tööde protsessi käigu hindamisel. Õpilase hoiakuid ja väärtusi saab mõõta vaatluse, õpilase antud hinnangute ja otsustuste ning juhtumianalüüsi alusel. Veel hinnatakse õpilaste probleemide nägemise ja analüüsi oskust.

Kujundavat hindamist saab kasutada nii suuliste kui ka kirjalike tööde hindamisel. Kujundav hindamine võib toimuda nii sõnaliste hinnangute kui ka numbriliste hinnetega.

III OSA– ÕPPEAINE KLASSITI

I KURSUS. ÜLDAJALUGU			
Õppesisu	Õppetegevused	Õpitulemused	Hindamine
ÜLDAJALUGU Antiikaeg (14 tundi)	• Konspekteerimine, • tabeli koostamine, • skeemi koostamine, • töölehtede täitmine, • testitöö paaristööna, • rühmatöö.	Õpilane: • teab ajaloo perioode, neile iseloomulikke tunnuseid ja vaimulaadi ajaloolises arengus; • mõistab riigi, kultuuri ja ühiskonna olemuslikku seost antiikaja näidete põhjal; • tunneb ning võrdleb demokraatliku ja aristokraatliku linnriigi toimimise põhimõtteid; • näitab kaardil Kreeka linnriike; • tunneb ning võrdleb Rooma vabariigi ja keisririigi toimimise põhimõtteid; • näitab kaardil Rooma riigi laienemist; • tunneb ning võrdleb Rooma vabariigi ja keisririigi toimimise põhimõtteid; • näitab kaardil Rooma riigi laienemist.	• Vana-Kreeka iseloomustus (erinevad linnriigid, kultuur, üritused, vallutused, saavutused); • Vana-Rooma iseloomustus (erinevad perioodid, kultuur, üritused, vallutused, saavutused).
Keskaeg (10 tundi)	• Konspekteerimine, • tabeli koostamine, • skeemi koostamine, • töölehtede täitmine, • testitöö paaristööna, • rühmatöö.	Õpilane: • mõistab riigi, kultuuri ja ühiskonna olemuslikku seost keskaja kontekstis; • iseloomustab keskaja ühiskonda ja eluolu ning analüüsib kriitiliselt keskaja erinevaid teabeallikaid;	• Keskaegse ühiskonna iseloomustus; • feodaalkorra kirjeldamine; • elu linnades ja maal keskajal;

		• iseloomustab keskaja ühiskonda ja eluolu ning analüüsib kriitiliselt keskaja erinevaid teabeallikaid; • teab linnade tekkimise põhjusi ja iseloomustab, kuidas funktsioneeris linnaühiskond; • iseloomustab islami teket ja levikut ning väärtustab islami kultuuripärandit; • iseloomustab kiriku osa keskaja ühiskonnas ja kultuuris ning inimeste mõttemaailma kujundajana; • teab ristsõdade põhjusi ja tulemusi ning mõju kultuurile ja väärtushinnangutele.	• Bütsantsi ja islamiriikide iseloomustus.
Uusaeg (11 tundi)	• Konspekteerimine; • tabeli koostamine; • skeemi koostamine; • töölehtede täitmine; • testitöö paaristööna; • rühmatöö.	Õpilane: • iseloomustab uut maailmapilti ning selgitab renessansi, maadevastuste ja reformatsiooni osa selle kujunemisel; • näitab ja analüüsib uusajal toimunud muutusi Euroopa poliitilisel kaardil; • mõistab riigi, kultuuri ja ühiskonna olemusliku seose ning väärtushinnangute muutumist uusajal; • teab, mis mõju avaldasid Prantsuse revolutsioon ja Napoleoni reformid Euroopale; • iseloomustab industriaalühiskonda ning analüüsib selle mõju inimeste igapäevaelule; • tunneb teaduse ja tehnika arengu põhijooni ning tähtsamaid saavutusi uusajal.	• Reformatsioon ja selle mõju; • Prantsuse revolutsioon ja selle mõju; • industriaalühiskonna iseloomustus.
II KURSUS. EESTI AJALUGU I			
Esiaeg (13 tundi)	• Konspekteerimine; • tabeli koostamine; • skeemi koostamine; • töölehtede täitmine; • testitöö paaristööna; • rühmatöö.	Õpilane: • teab tähtsamaid Eesti esiaja perioode; • mõistab muististe kui ajalooallikate eripära; • kirjeldab inimeste eluolu ja toob näiteid inimeste tegevusaladest ja nende muutustest esiajal; • iseloomustab esiaja eestlaste suhteid naaberahvastega ning vastastikuseid mõjutusi; • kirjeldab Eesti halduskorraldust ja majanduse arengut esiaja lõpul;	• Muistse Eesti iseloomustus (põhiperioodid ja nende erinevused); • Muinasusk; • elu muinasaja lõpus.

		• seletab ja kasutab kontekstis mõisted arheoloogiline kultuur, muistis, muinaslinnus, kalme, maakond, kihelkond, malev, animism.	
Keskaeg (14 tundi)	• Konspekteerimine; • tabeli koostamine; • skeemi koostamine; • töölehtede täitmine; • testitöö paaristööna; • rühmatöö.	Õpilane: • analüüsib Balti ristsõja põhjusi, kulgu ja tulemusi erinevate osaliste vaatenurgast; • tunneb muutusi Vana-Liivimaa riiklikus korralduses ja poliitilisel kaardil; • iseloomustab suhteid naaberriikidega; • iseloomustab Eesti keskaja ühiskonda: läänikord, talurahva õiguslik seisund ning majanduslik olukord, käsitöö ja kaubandus, eluolu linnades; loob seoseid Eesti ja Euroopa ajaloo vahel keskajal; • kirjeldab Eesti keskaja kultuuri põhijooni ning mõistab ristiusu mõju Eesti kultuurile, vaimuelule ja väärtushinnangute muutumisele; saab aru kultuurilisest järjepidevuses.	Vana-Liivimaa iseloomustus (valitsemine, elu maal ja linnas, kultuur, usk)
Üleminekuaeg uusaega (8 tundi)	• Konspekteerimine; • tabeli koostamine; • skeemi koostamine; • töölehtede täitmine; • testitöö paaristööna; • rühmatöö.	Õpilane: • selgitab allikate alusel Liivi sõja eellugu, kulgu ja tulemusi; • teab muutusi riiklikus korralduses ja poliitilisel kaardil sõdade ajal; • iseloomustab reformatsiooni mõju ja tähtsust eesti kultuuriloos; analüüsib muutusi mentaliteedis ning vaimuelus.	Reformatsioon ja selle mõju Vana-Liivimaa kirjeldus 16.sajandil Liivi sõja kirjeldus (põhjused, sündmused ja tulemused)
III KURSUS. EESTI AJALUGU II			
Rootsi aeg (11 tundi)	• Konspekteerimine; • tabeli koostamine; • skeemi koostamine; • töölehtede täitmine; • testitöö paaristööna; • rühmatöö.	Õpilane: • teab, kuidas toimus Rootsi võimu järkjärguline kehtestamine kogu Eesti alal; • kirjeldab talurahva õigusliku ja majandusliku olukorra muutumist Rootsi ajal; • mõistab luterluse mõju ning Rootsi aja tähtsust eesti kultuuri ja hariduse arengus, ajaloos ning tänapäeval.	Rootsi aja iseloomustus Eestis (elu maal ja linnas, valitsemine, usk, kultuur, hariduse ja eesti keele areng).
Eesti 18. sajandil (11 tundi)	• Konspekteerimine; • tabeli koostamine; • skeemi koostamine;	Õpilane: • selgitab Põhjasõja põhjusi, tulemusi ja mõju; • iseloomustab Balti erikorda ning selle mõju Eesti arengule.	Põhjasõja kirjeldus (põhjused, sündmused, tulemused)

	• töölehtede täitmine; • testitöö paaristööna; • rühmatöö.		Elu Eestis Vene ajal 18.sajandil (elu maal ja linnas, valitsemine, usk, kultuur, hariduse ja eesti keele areng)
Eesti 19. sajandil ja 20. sajandi algul (13 tundi)	• Konspekteerimine; • tabeli koostamine; • skeemi koostamine; • töölehtede täitmine; • testitöö paaristööna; • rühmatöö.	Õpilane: • analüüsib Euroopa valgustusideede mõju Eesti vaimuelule; • teab, kuidas muutus talurahva õiguslik seisund ja majanduslik olukord, ning selgitab majandusprotsesside ja talurahvaseaduste seoseid; • mõistab ärkamisaja tähendust ja tähtsust ning selle mõju kodanikuühiskonna kujunemisele Eesti ajaloos; • seletab ja kasutab kontekstis mõisteid estofiil, ärkamisaeg, rahvuslik liikumine, venestamine, Aleksandrikool; • iseloomustab rahvusliku liikumise eeldusi ja seoseid Euroopaga; • teab, millised olid tähtsamad rahvusliku liikumise ettevõtmised ning kes olid rahvusliku liikumise eestvedajad; • analüüsib allikate alusel rahvusliku liikumise ettevõtmisi ja ideid.	Elu Eestis Vene ajal 19.sajandil (elu maal ja linnas, valitsemine, usk, kultuur, hariduse ja eesti keele areng) Talurahvaseadused ja nende mõju Ärkamisaja tegelased ja nende panus Industriaalühiskonna kujunemine
IV KURSUS. LÄHIAJALUGU I			
Maailm Esimese maailmasõja eel (7 tundi)	• Konspekteerimine; • tabeli koostamine; • skeemi koostamine; • töölehtede täitmine; • testitöö paaristööna; • rühmatöö.	Õpilane: • analüüsib 20.–21. sajandi suurriikide arenguhooni ja tähtsuse muutumist rahvusvahelistes suhetes; • teab Euroopa ja maailma ajaloo pöördelisi sündmusi ja protsesse, mõistab nende tähtsust ja mõju ühiskonna arengus; • analüüsib Esimese maailmasõja põhjusi ning sõdivate poolte taotlusi; • näitab Euroopa kaardil territoriaalseid muutusi pärast Esimest maailmasõda • iseloomustab rahvusliku liikumise eeldusi ja seoseid Euroopaga; • teab, millised olid tähtsamad rahvusliku liikumise ettevõtmised ning kes olid rahvusliku liikumise eestvedajad; • analüüsib allikate alusel rahvusliku liikumise ettevõtmisi ja ideid.	Elu Euroopas 20.sajandi alguses (põhilised riigid ja nende suhted, territoriaalsed probleemid)

Esimene maailmasõda (8 tundi)	• Konspekteerimine; • tabeli koostamine; • skeemi koostamine; • töölehtede täitmine; • testitöö paaristööna; • rühmatöö.	Õpilane: • analüüsib Esimese maailmasõja põhjusi ning sõdivate poolte taotlusi; • näitab Euroopa kaardil territoriaalseid muutusi pärast Esimest maailmasõda; • analüüsib Eesti omariikluse saavutamise eeldusi ja protsessi; • teab Eesti Vabadussõja sündmusi ning kirjeldab sõja käiku kaardi alusel; • mõistab Vabadussõja ja Tartu rahu tähendust Eesti Vabariigi kindlustumisel; • seletab ja kasutab kontekstis mõisteid Veebruarirevolutsioon, autonoomia, Asutav Kogu, Landeswehr, Tartu rahu.	Esimese maailmasõja kirjeldus (põhjused, põhisündmused ja tuemused)
Maailmasõdadevaheline aeg: demokraatia ja diktatuurid (10 tundi)	• Konspekteerimine; • tabeli koostamine; • skeemi koostamine; • töölehtede täitmine; • testitöö paaristööna; • rühmatöö.	Õpilane: • analüüsib allikatele tuginedes rahvusvahelisi suhteid 1920. ja 1930. aastail ning loob esile allikaandmete põhjal muutuste põhjused; • iseloomustab allikatele tuginedes majanduse arengut maailmasõdade-vahelisel perioodil ning selgitab majanduskriisi põhjusi ja mõju; • analüüsib ning võrdleb demokraatlikku ja diktatuurset ühiskonda inimeste ühiskondlike eneseteostusvõimaluste kaudu; • analüüsib Eesti ühiskonna poliitilist arengut 1920. ja 1930. aastail, selgitab autoritarismi kujunemise põhjusi ja mõju ühiskonnale ning iseloomustab vaikivat ajastut; • seletab ja kasutab kontekstis mõisteid demokraatia, diktatuur, autoritarism, totalitarism, kommunism, NSVL, fašism, natsionaalsotsialism, Rahvasteliit, Versailles' süsteem, vaikiv ajastu, parlamentarism, vabadussõjalased; • teab, kes olid Jossif Stalin, Adolf Hitler, Benito Mussolini, Franklin D. Roosevelt, Konstantin Päts ja Jaan Tõnisson, ning iseloomustab nende tegevust.	Demokraatlike riikide iseloomustus (1920. ja 1930.aastatel) Põhilised diktatuurid Euroopas ja nende iseloomustus (erinevused ja sarnasused)
Teine maailmasõda (10 tundi)	• Konspekteerimine; • tabeli koostamine; • skeemi koostamine; • töölehtede täitmine;	Õpilane: • analüüsib allikatele tuginedes rahvusvahelisi suhteid Teise maailmasõja eel; • iseloomustab Teise maailmasõja põhjusi ja tagajärgi;	Teise maailmasõja kirjeldus (põhjused, põhisündmused ja tuemused)

	• testitöö paaristööna; • rühmatöö.	• analüüsib allikatele tuginedes Teist maailmasõda kui humanitaarkatastroofi • analüüsib Teise maailmasõja mõju Eesti ajaloole; • teab, kes olid Winston Churchill, Charles de Gaulle, Dwight Eisenhower, Georgi Žukov, Johannes Vares ja Otto Tief; • kasutab kontekstis mõisteid Anšluss, Müncheni konverents, MRP, baaside leping, okupatsioon, holokaust, suvesõda, Atlandi harta, ÜRO.	
V KURSUS. LÄHIAJALUGU II			
Külm sõda (8 tundi)	• Konspekteerimine; • tabeli koostamine; • skeemi koostamine; • töölehtede täitmine; • testitöö paaristööna; • rühmatöö.	Õpilane: • analüüsib allikate põhjal külma sõja põhjusi ja kujunemist ning teab avaldumisvorme; • analüüsib allikate põhjal külma sõja kriiside tekkimise põhjusi ning osaliste taotlusi ja tulemusi; • analüüsib rahvusvahelist olukorda külma sõja ajal; • teab, kes olid Harry Truman, John F. Kennedy, Nikita Hruštšov, Fidel Castro ning iseloomustab nende tegevust; • seletab ja kasutab kontekstis mõisteid külm sõda, kriisikolle, NATO, VLO, võidurelvastumine, raudne eesriie.	Külma sõja iseloomustus (algus, põhisündmused, kriisid, mõisted ja nimed, pingelõdvendus)
Demokraatlik maailm pärast Teist maailmasõda (7 tundi)	• Konspekteerimine; • tabeli koostamine; • skeemi koostamine; • töölehtede täitmine; • testitöö paaristööna; • rühmatöö.	Õpilane: • analüüsib demokraatlike riikide arengu põhijooni; • teab Euroopa integratsiooni kujunemist ja põhietappe; • teab, kes olid Ronald Reagan ja Robert Schumann, ning iseloomustab nende tegevust; • seletab ja kasutab kontekstis mõisteid Euroopa Liit, Euroopa Nõukogu, OSCE.	NATO ja Euroopa Liidu iseloomustus USA ja Lääne-Euroopa riikide iseloomustus külma sõja ajal
NSVL ja kommunistlik süsteem (10 tundi)	• Konspekteerimine; • tabeli koostamine; • skeemi koostamine; • töölehtede täitmine; • testitöö paaristööna; • rühmatöö.	Õpilane: • analüüsib kommunistliku süsteemi kujunemislugu ja põhijooni; • iseloomustab NSVLi ühiskonnaelu arengut; • analüüsib kommunistliku süsteemi kriiside põhjusi ja tagajärgi; • analüüsib Eesti ühiskonna arengut Nõukogude okupatsiooni ajal; -seletab ja kasutab kontekstis mõisteid kollektiviseerimine, industrialiseerimine, stalinism, sula, stagnatsioon, dissidentlus,	Nõukogude Liidu ja satelliitriikide iseloomustus külma sõja ajal Kolm põhiperioodi Nõukogude Liidu ajaloos (stalinism, sulaperiood, stagnatsioon)

		Brežnevi doktriin, plaanimajandus, liiduvabariik, sotsialismileer, kultuurirevolutsioon; • teab, kes olid Jossif Stalin, Nikita Hruštšov, Leonid Brežnev, Mao Zedong, Johannes Käbin, Aleksander Dubček ja Lech Walesa, ning iseloomustab nende tegevust.	VLO iseloomustus
Maailm sajandivahetusel (10 tundi)	• Konspekteerimine; • tabeli koostamine; • skeemi koostamine; • töölehtede täitmine; • testitöö paaristööna; • rühmatöö.	Õpilane: • analüüsib allikate põhjal NSV Liidu ja selle mõjusfääri lagunemise põhjusi; • teab ja näitab muutusi maailma poliitilisel kaardil pärast külma sõja lõppu; • analüüsib allikate põhjal jõudude vahekorra muutusi rahvusvahelistes suhetes ning uute pingekollete kujunemist; • analüüsib allikate põhjal Eesti iseseisvuse taastamist ning teab riikluse ülesehitamise käiku; • analüüsib allikate põhjal Eesti integreerumist Euroopasse ja maailma; • teab, kes olid Ronald Reagan, Mihhail Gorbatšov, Boris Jeltsin, George Bush, Vaclav Havel, Arnold Rüütel, Lennart Meri, Edgar Savisaar ja Mart Laar, ning iseloomustab nende tegevust; • seletab ja kasutab kontekstis mõisteid perestroika, glasnost, laulev revolutsioon, Rahvarinne, Balti kett, interrinne, ERSP, Eesti Kongress, Põhiseaduse Assamblee.	Nõukogude Liidu lagunemine ja selle mõju (nimed ja põhisündmused) Eesti iseseisvumine (nimed ja põhisündmused) Põhilised muutused Euroopas ja maailmas 20.sajandi lõpus
VI KURSUS. LÄHIAJALUGU III			
Eluolu ja kultuur (10 tundi)	• Konspekteerimine; • tabeli koostamine; • skeemi koostamine; • töölehtede täitmine; • testitöö paaristööna; • rühmatöö.	Õpilane: • arutleb inimeste igapäevaelu valikute üle demokraatlikes ja totalitaarsetes ühiskondades; • toob näiteid solidaarsusliikumistest ning kirjeldab nende mõju ühiskonnale; • teab teaduse ja tehnika arengu saavutusi ning iseloomustab nende rakendumist igapäevaelus; • toob näiteid kultuurielust ning seostab neid ühiskonnas toimunud muutustega.	Eluolu ja kultuuri iseloomustus 20.sajandi väitel (põhilised jooned ja erinevused)
Sõja ja rahu küsimus (8 tundi)	• Konspekteerimine; • tabeli koostamine; • skeemi koostamine;	Õpilane:	Põhiliste sõdade iseloomustus (20.sajandi teine pool)

	• töölehtede täitmine; • testitöö paaristööna; • rühmatöö.	• analüüsib, mis asjaoludel kujunesid ja muutusid inimeste hoiakud ning väärtushinnangud sõja ja rahu küsimuses 20. sajandi jooksul; • analüüsib allikate põhjal rahvusvaheliste organisatsioonide rolli riikidevahelistes suhetes; • selgitab Lähis-Ida kriisikolde kujunemise põhjusi, selgitab kriisi olemust ja püüdeid seda lahendada; • seletab ja kasutab kontekstis mõisteid desarmeerimine, võidurelvastumine, patsifism.	
Inimsusevastased kuriteod (9 tundi)	• Konspekteerimine; • tabeli koostamine; • skeemi koostamine; • töölehtede täitmine; • testitöö paaristööna; • rühmatöö.	Õpilane: • seletab ja kasutab kontekstis mõisteid genotsiid, holokaust, küüditamine, GULAG; • selgitab, millised arengusuunad ühiskonnas tegid võimalikuks inimsusevastaste kuritegude toimepaneku; • mõistab inimsusevastaste kuritegude olemust ning nende taunimise ja vältimise vajalikkust; • toob näiteid inimsusevastaste kuritegude toimepanemistest ja nende tagajärgedest.	Inimsusevastased kuriteod, mis on seotud 20.sajandiga (lühikäsitla)
Muu maailm (8 tundi)	• Konspekteerimine; • tabeli koostamine; • skeemi koostamine; • töölehtede täitmine; • testitöö paaristööna; • rühmatöö.	Õpilane: • iseloomustab koloniaalsüsteemi toimimist, selle lagunemise põhjusi ja tagajärgi; • analüüsib uute vastasseisude kujunemist maailmas pärast külma sõja lõppu; • analüüsib allikate põhjal väikerahvaste õigusi suurriikide koosseisus.	Aafrika ja Aasia riikide iseloomustus (20.sajandi teine pool) Koloniaalsüsteemi lagunemine

II OSA – ÕPPEAINETE ÜLDINE INFO

1. **Õppeaine nimetus:** ühiskonnaõpetus
2. **Õppe-eesmärgid / Gümnaasiumi lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud**

Õpilane:

- 1) tunneb riigivorme ja riigi ülesandeid, väärtustab ja järgib demokraatia põhimõtteid, inim- ja kodanikuõigusi, kaitseb oma huve ja õigusi, arvestades teiste inimeste õigusi;
- 2) tunneb nüüdisühiskonna ülesehitust ja ühiskonnaelu valdkondi: majandus, õigus, sotsiaalelu, kultuur, haridus, kommunikatsioon;
- 3) on aktiivne kodanik ja suhestab ennast ühiskonna arenguga, osaleb aktiivselt ja vastutustundlikult ühiskonnaelus, sh kodanikualgatusprojektides koostöös kogukonna, avaliku sektori ja teiste partneritega;
- 4) mõistab majanduse toimimise põhialuseid ning tarbija ja ettevõtja rolli, huve ja õigusi ühiskonnas, analüüsib enda majanduskäitumist; järgib majandusliku mõtlemise põhialuseid tarbijana; mõistab ettevõtluse kui ühiskonna toimimise põhilise alustala rolli ühiskonnas väärtuse loojana, tööandjana, riigi rikkuse tagajana, peamise maksumaksjana ja ühiskonnaelu mõjutajana;
- 5) mõistab riikidevahelise poliitilise, majandusliku ning kultuurisuhtluse põhimõtteid, sise- ja välispoliitilisi toimetehhanisme, tunneb tähtsamaid rahvusvahelisi organisatsioone ja Eesti osa nendes;
- 6) leiab, hindab, süstematiseerib ja kasutab infot kriitiliselt, loob uut teavet, arvestab autoriõiguste ja intellektuaalse omandi kaitsega, oskab leida ja kasutada õigustekste.

3. **Õppeaine kirjeldus**

Gümnaasiumi ühiskonnaõpetus peab olema vastavuses tänapäeva sotsiaalteaduste arengu ja ühiskonna vajadustega. Õpilased omandavad sotsiaalse kirjaoskuse, s.o teadmised, oskused ja hoiakud, mida on vaja, et tulla vastutustundlikult toime muutuvas ning mitmekultuurilises keskkonnas. Õppeaine eesmärk on luua eeldused, et kujuneks aktiivne, kompetentne ja vastutustundlik kodanik, kes suudab kohaneda muutustega, oskab ennast arenguga suhestada, oma kodanikupositsiooni kujundada, võtab vastutuse oma otsuste eest ning on avatud uutele ideedele ja elukestvatele õppimisele.

Õppeaine omandamisega valmistuvad õpilased toimima teadlike kodanikena demokraatlikus ühiskonnas. Gümnaasiumi ühiskonnaõpetus käsitleb nüüdisaegse ühiskonna sotsiaalseid suhteid ning protsesse ja tutvustab ühiskonnaelu põhivaldkondade (majanduse, poliitika, õiguse) korraldust ning toimimist. Kõiki valdkondi analüüsitakse nii ühiskonna kui terviku kui ka indiviidi positsiooni ja rollide põhjal. Põhikoolis omandatud teadmisi Eesti riigi ja ühiskonna toimimisest laiendatakse Euroopa ning maailma probleemide käsitlemisega. Eesti ja Euroopa temaatika kõrval arutatakse ka olulisi globaalseid ühiskonnaprobleeme. Õpilane puutub ühiskonnas kokku erinevate eluvaldkondade ja situatsioonidega. Et toetada õpilase sotsialiseerumist ning ühiskondliku kompetentsuse kujunemist, hõlmab ainekava mitmekesiseid teemasid inimõigustest autoriõiguste ja tarbijakaitseni. Kiiresti muutuv ühiskonnas jääb õpetaja ülesandeks pöörata tähelepanu aktuaalsetele teemadele ja probleemidele ning arutada õpilastega nende üle. Seejuures toetatakse nii õpilaste dialoogipidamise oskuse kui ka iseseisva kriitilise analüüsioskuse ja otsustusvõime kujunemist. See aitab õpilastel seada isiklikke eluplaane ning mõista erinevate vaadetega ning demograafiliste ja sotsiaalmajanduslike tunnustega inimesi.

Ainekavaga tähtsustatakse senisest praktilisemat õpet, võimalust kogeda kodanikuks olemist. Umbes 1/3 õppemahust saab läbi viia praktilise tegevuse kaudu, kus õpilane peab ise kavandama, tegutsema ja otsuseid langetama. Praktilise tegevuse kaudu saab toetada ka teadmiste laiendamist ja oskuste kujundamist. Praktiline tegevus võib olla õppe osana kavandatud järjestikuliselt või ka väiksemate osadena aineõppe

raames. Nt oleks 70 tunnise õppe puhul praktilise osa maht 20-23 tundi, mis võivad toimuda nii tavapärase tundide raames, väljaspool klassiruumi või õpilaste iseseisvate ja ühistegevustena koolivälisel ajal.

Praktiliste tegevustena võib läbi viia pikemaid õppeprojekte, kogukonnapraktikat, töötamist vabatahtlikuna mõne MTÜ või organisatsiooni juures, panustamist klassi, kooli või kogukonnas toimuva ürituse korraldamisse jms.

Kogukonnapraktika on kogemusõppe vormis ellu viidav kodanikuhariduse programm, mida saab rakendada ühiskonnaõpetuse aine raames praktilise õppena, et noored saaksid kogeda, millega vabaühendused tegelevad ja kuidas omatööd korraldavad, ning oskaksid ise tulevikus kaaluda pikaajalisemat vabatahtlikku tegevust, vabaühenduses töötamist või oma MTÜ loomist. Kogukonnapraktika toetab ühiskonnaõpetuse aine õpitulemuste saavutamist, arendab üldpädevusi, sh sotsiaalset ja kodanikupädevust, kultuuri- ja väärtuspädevust, enesemääratlus-, õpi- ja suhtluspädevust ning ettevõtlikkuspädevust. Ühtlasi annab see võimaluse õppida tundma kodukoha organisatsioone ja nende tegevusi, panustada ise oma ideede ja tegutsemisega kodukandi arengusse, ühendab formaalset ja mitteformaalset õpet.

Kogukonnapraktika juhendmaterjalid õpetajale ja õpilasele on leitavad: <https://kogukonnapraktika.ee/opetajale>. Nii praktikale pühendatava aja kui konkreetset tegevust lepitakse kokku vabaühendusega õpilaste huvi ja organisatsiooni võimalusi arvestades. Juhendmaterjalides pakutakse välja näidislahendusi. Kogukonnapraktikale peaks kindlasti eelnema õpetaja juhendamine enne praktik algust, päeviku täitmine õpilase poolt praktika kestel: <https://kogukonnapraktika.ee/opilasele/praktikapaevik/> (koostatud õpetajate poolt) ja refleksiooniseminar praktika lõppemise järel.

Ühiskonnaõpetuse kaks kursust koosnevad viiest temavaldkonnast: ühiskond ja selle areng; riik ja poliitika demokraatlikus ühiskonnas; majanduse toimimine; üleilmastumine, jätkusuutlik areng; kommunikatsioon ja infopädevus. Riigi ja demokraatliku riigivalitsemise temavaldkonnas käsitletakse riigi funktsioone ja demokraatliku valitsemise põhimõtteid. Ühiskonna ja selle arengu temavaldkonnas käsitletakse ühiskonna toimimist ning kodaniku võimalusi ja vastutust.

Majandust käsitlev temavaldkond valmistab noori ette majanduselus osalemiseks, sh hindama realistlikult oma ressursse, toimima rahatargalt; aitab kujundada noorte valmisolekut erinevateks karjäärivalikuteks. Rahvusvahelise suhtluse, üleilmastumise ja jätkusuutliku arengu käsitlemisel laiendavad õpilased oma teadmisi rahvusvahelistest organisatsioonidest ja globaalsetest väljakutsetest.

Eesmärk on õppida nägema, kuidas saab igaüks muuta maailma turvalisemaks ja humansemaks.

Ühiskonnaõpetus kujundab õpilastes järgmisi väärtusi ja hoiakuid: seaduslikkus ja isiklik vastutus, sotsiaalne õiglus ja kodanike võrdne kohtlemine, inimõiguste austamine, intellektuaalomandi väärtustamine, salliv suhtumine erinevustesse, lugupidav suhtumine erinevatesse kultuuridesse, säästev eluviis ning orienteeritus elukestvate õppele, eelarvamuste, sh rassismi ja ksenofoobia taunimine.

Ühiskonnaõpetuses lõimuvad teiste sotsiaalainete teadmised, oskused ja väärtushinnangud ning eelmistes kooliastmetes õpitu, ühtlasi süvenevad teooria õppimise ja praktilise tegevuse kaudu varem omandatud teadmised ühiskonnast. Õpitavat käsitletakse nii, et ühelt poolt omandavad õpilased tervikpildi vastastikku seotud sootsiumist, kuid teiselt poolt oskavad sotsiaalsest kontekstist tulenevalt alati hinnata oma positsiooni ja valikuid.

Ühiskonnaõpetus on tihedalt seotud ajaloo, geograafia, bioloogia ja inimeseõpetusega. Näiteks käsitletakse geograafias põhjalikumalt rahvastiku-, linnastumis- ja maailmamajandusprobleeme ning nende seoseid üleilmastumisega. Samal ajal süvendab ühiskonnaõpetus ajalooõpetuse kaudu saadud teadmisi riigist. Õiguse, riigikaitse, filosoofia ja usundiõpetuse valikkursused avardavad veelgi õpilaste teadmisi oma ja teistest kultuuridest ning ühiskonnast, toovad enam esile mitmekultuurilisuse ja globaliseerumise dimensiooni, et luua seoseid ning märgata sarnast ja erinevat.

Õppematerjal esitatakse võimalikult probleemipõhiselt ja igapäevaeluga seostatult. Suurt tähelepanu pööratakse õpilastes aine vastu huvi äratamisele, õpimotivatsiooni kujundamisele.

Õppes rakendatakse aktiivõppemeetodeid nagu arutelud, juhtumianalüüsid, uurimisprojektid ning kaasalöömine kodanikualgatuslikes ettevõtmistes. Olulised on uurimuslikud õpivõtted, millega õpilased omandavad probleemide esitamise, hüpoteeside sõnastamise, töö plaanimise ja tegemise, kriitilise mõtlemise ning tulemuste tõlgendamise ja esitamise oskused. Aine omandamisele aitavad kaasa õppekäigud, ekskursioonid, kohtumised erinevate inimestega jms. Õppekirjandusele lisaks kasutatakse erinevaid materjale ja teabetekste, dokumente, elektroonilisi andmebaase, õppefilme jms

4. Õpitulemused

Õpilane:

- 1) tunneb riigivorme ja riigi ülesandeid, väärtustab ja järgib demokraatia põhimõtteid, inim- ja kodanikuõigusi, kaitseb oma huve ja õigusi, arvestades teiste inimeste õigusi;
- 2) tunneb nüüdisühiskonna ülesehitust ja ühiskonnaelu valdkondi: majandus, õigus, sotsiaalelu, kultuur, haridus, kommunikatsioon;
- 3) on aktiivne kodanik ja suhestab ennast ühiskonna arenguga, osaleb aktiivselt ja vastutustundlikult ühiskonnaelus, sh kodanikualgatusprojektides koostöös kogukonna, avaliku sektori ja teiste partneritega;
- 4) mõistab majanduse toimimise põhialuseid ning tarbija ja ettevõtja rolli, huve ja õigusi ühiskonnas, analüüsib enda majanduskäitumist; järgib majandusliku mõtlemise põhialuseid tarbijana; mõistab ettevõtluse kui ühiskonna toimimise põhilise alustala rolli ühiskonnas väärtuse loojana, tööandjana, riigi rikkuse tagajana, peamise maksumaksjana ja ühiskonnaelu mõjutajana;
- 5) mõistab riikidevahelise poliitilise, majandusliku ning kultuurisuhtluse põhimõtteid, sise- ja välispoliitilisi toimemehhanisme, tunneb tähtsamaid rahvusvahelisi organisatsioone ja Eesti osa nendes;
- 6) leiab, hindab, süstematiseerib ja kasutab infot kriitiliselt, loob uut teavet, arvestab autoriõiguste ja intellektuaalse omandi kaitsega, oskab leida ja kasutada õigustekste.

5. Õppesisu

Ühiskonnaõpetus I kursus: ühiskond ja selle areng; riik ja poliitika demokraatlikus ühiskonnas

Ühiskonnaõpetus II kursus: majanduse toimimine; üleilmastumine, jätkusuutlik areng; kommunikatsioon ja infopädevus.

Põhifookus 1: Kujundada kriitilise analüüsioskusega ja otsustusvõimelist kodanikku, kes oskab hankida ja filtreerida infot erinevatest kanalitest ning mõista ka endast erinevate vaadete ja taustaga inimesi

Põhifookus 2: Õpilane mõistab kuidas ja miks on meie tänane ühiskond arenenud selliseks nagu ta on?

Põhifookus 3: Õpilane omab ülevaadet tänapäeva ühiskondade väljakutsetest: mõistab, miks on tänapäeva ühiskonnad keerukad

Põhifookus 4: Õpilane saab aru, milleks on riiki kui institutsiooni vaja ja mõistab põhivalikuid, mis riigi toimimise ees seisavad.

Põhifookus 5: Õpilane mõistab, millised institutsioonid aitavad erinevaid riigi funktsioone täita.

Põhifookus 6: Õpilane teab, kuidas saab kodanik poliitika kujundamises osaleda.

Põhifookus 7: Õpilane mõistab, kust tuleb raha riigi rahakotti ning mida teha, et seda seal piisavalt oleks.

Põhifookus 8: Ettevõtlus ja rahatarkus

Põhifookus 9: On teadlik ja ennastjuhtiv osaline tööturul

Põhifookus 10: On teadlik valitud üleilmsetest probleemidest, teab, mil moel neid lahendada/leevendada püütakse ning oskab selgitada nende lahenduste edu pärssivaid tegureid.

6. Õppetegevus

Õppetegevust kavandades ja korraldades:

- 1) lähtutakse õppekava alusväärtustest, üldpädevustest, õppeaine eesmärkidest, õppesisust ja oodatavatest õpitulemustest ning toetatakse lõimingut teiste õppeainete ja läbivate teemadega;
- 2) taotletakse, et õpilase õpikoormus (sh kodutööde maht) on mõõdukas, jaotub õppeaasta ulatuses ühtlaselt ning jätab õpilasele piisavalt aega puhata ja huvitegevustega tegelda;
- 3) võimaldatakse õppida individuaalselt ja üheskoos teistega (iseseisvad, paaris- ning rühmatööd), et toetada õpilaste kujunemist aktiivseteks ja iseseisvateks õppijateks ning loovateks ja kriitiliselt mõtlevateks isiksusteks;
- 4) kasutatakse diferentseeritud õppeülesandeid, mille sisu ja raskusaste toetavad individualiseeritud käsitlust ning suurendavad õpimotivatsiooni;
- 5) rakendatakse nüüdisaegseid info- ja kommunikatsioonitehnoloogiatel põhinevaid õpikeskkondi ning õppematerjale ja -vahendeid;
- 6) laiendatakse õpikeskkonda: muuseum, näitus, raamatukogu, arvutiklass jne

Põhilised õppetegevused:

- suulised ja kirjalikku küsitlused;
- erinevad õppetegevused skeemide, diagrammide, kaartide, dokumentide, allikmaterjali ja piltidega;
- referaadi ja uurimistöö koostamine;
- loovtööd;
- arutluse kirjutamine;
- info leidmine, selle tõlgendamine ja võrdlemine;
- katkendi põhjal vastamine, kommenteerimine ning usaldusväarsuse üle otsustamine.

7. Hindamine

Ühiskonnaõpetuse õpitulemusi hinnates lähtutakse gümnaasiumi õppekava üldosa ning teiste hindamist reguleerivate õigusaktide käsitlusest. Gümnaasiumi õpitulemused on määratud rahuldaval tasemel.

Hinnatakse ainekavas toodud õpitulemuste saavutatust: nii õpilase teadmisi ja nende rakendamise oskust kui ka üldpädevuste saavutatust, sh õpioskusi suuliste vastuste (esituste), kirjalike ja/või praktiliste tööde ning praktiliste tegevuste alusel. Kirjalikke ülesandeid hinnates arvestatakse eelkõige töö sisu, kuid parandatakse ka õigekirjavead, mida hindamisel ei arvestata. Aineteadmiste ja -oskuste kõrval antakse hinnanguid ka väärtuselistes ning hoiakulistes küsimustes. Väärtuste ja hoiakute hindamist võimaldavad rollimängud, juhtumianalüüsid ning rühmatöö.

Õpitulemuste saavutatuse kontrollimise vormid on mitmekesised. Hinnata saab arutlusoskust, teksti mõistmist, tööd erinevate allikatega (pildid, skeemid, tabelid, tekstid jms). Praktiliste tööde puhul ei hinnata mitte ainult tulemust, vaid ka protsessi käiku. Õpilase hoiakuid ja väärtusi saab mõõta vaatluse, õpilase antud hinnangute ja otsustuste ning juhtumianalüüsi alusel. Veel hinnatakse õpilaste probleemide nägemise ja analüüsi oskust.

Õpitulemusi hinnatakse sõnaliste hinnangute ja numbriliste hinnetega. Õpilane peab teadma, mida ja millal hinnatakse, mis hindamisvahendeid kasutatakse ning mis on hindamise kriteeriumid.

Kokkuvõttev hindamine: kursuse hinne, teema kordamise hinne, loovtöö hinne, esse hinne, referaadi hinne.

Kujundavat hindamist saab kasutada arutlusoskuse, teksti mõistmise, töö erinevate allikatega (pildid, skeemid, tabelid, tekstid jms), praktiliste tööde protsessi käigu hindamisel. Õpilase hoiakuid ja väärtusi saab mõõta vaatluse, õpilase antud hinnangute ja otsustuste ning juhtumianalüüsi alusel. Veel hinnatakse õpilaste probleemide nägemise ja analüüsi oskust.

Kujundavat hindamist saab kasutada nii suuliste kui ka kirjalike tööde hindamisel. Kujundav hindamine võib toimuda nii sõnaliste hinnangute kui ka numbriliste hinnetega.

III OSA– ÕPPEAINE KLASSITI

ÜHISKONNAÕPETUS

Õppesisu	Õppetegevused	Õpitulemused	Hindamine
I KURSUS			
Riik ja demokraatlik riigivalitsemine	• Konspekteerimine; • tabeli koostamine; • skeemi koostamine; • töölehtede täitmine; • testitöö paaristööna; • rühmatöö.	Õpilane: • teab riigi toimimise põhimõtteid ja ülesandeid; • tunneb ja väärtustab demokraatia põhimõtteid, inim- ja kodanikuõigusi ning järgib neid; • märkab inim- ja kodanikuõiguste alaseid väljakutseid ühiskonnas ja reageerib nendele oma võimaluste piires; • mõistab inimeste õigust individuaalsetele, kultuurilistele- ja maailmavaatelistele erinevustele, kui need ei ole inimsusevastased; • teab valimiste üldisi põhimõtteid, mõistab valimiste tähtsust ühiskonnas ja enda vastutust valijana; • eristab demokraatlikku ja mittedemokraatlikku otsustusprotsessi nii ühiskonnas kui ka kogukonnas; • selgitab näidete põhjal konsensus, kompromissi ja enamushääletuse erinevust; oskab kaitsta oma huve ja õigusi, arvestades teiste inimeste õigusi, ning seisab vastu demokraatlike väärtuste eiramisele.	• Eesti vabariigi valitsemine (võimude lahusus, põhiorganid ja nende ülesanded); • demokraatlike ja mittedemokraatlike riikide võrdlus.
Ühiskond ja selle areng	• Konspekteerimine; • tabeli koostamine; • skeemi koostamine;	Õpilane: • selgitab näidete kaudu erinevate ühiskonnaelu valdkondade toimimist ja omavahelisi seoseid;	• Ühiskonna arengu põhiastapid; • ühiskonna sektorid;

	• töölehtede täitmine; • testitöö paaristööna; • rühmatöö.	• hindab adekvaatselt oma eneseteostusvõimalusi ühiskonnas, töö- ja eraelus ning on valmis neid ellu viima; • teab oma võimalusi tööturul ja arvestab nendega valikute tegemisel; • mõistab elukestva õppe olemust ja vajadust; • mõistab oma võimalusi mõjutada ühiskondlikke protsesse aktiivse kodanikuna nii koolis kui ka väljaspool, mõistab erinevate ühiskonnasektorite koostöö tähtsust; • analüüsib näidete põhjal kodanikuaktiivsuse mõju kogukonnale või ühiskonnale; • mõistab Eesti ühiskonna mitmekesisust, arvestab erinevaid arusaamu; • mõistab indiviidi võimalusi maailmakodanikuna ja selle tähendust.	• kodanikuühiskond; • ühiskonna sotsiaalne struktuur.
II KURSUS			
Majanduse toimimine	• Konspekterimine; • tabeli koostamine; • skeemi koostamine; • töölehtede täitmine; • testitöö paaristööna; • rühmatöö.	Õpilane: • mõistab majandusliku mõtlemise põhialuseid ning ettevõtja ja tarbija huve ja õigusi ühiskonnas; • tunneb riigi eelarve- ja maksupoliitika põhimõtteid, nende mõju üksikisikule ja ühiskonnale; • väärtustab maksude maksmist kui kodaniku ja ettevõtja panust ühiskonna heaolusse; • väärtustab säästva majanduse põhimõtteid; • väärtustab sotsiaalse ettevõtluse ja õiglase kaubanduse põhimõtteid, mõistab üksikisiku; • tarbimisvalikute mõju nii kohalikul kui ka globaalsel tasandil; • planeerib oma majanduskäitumist ja teeb otsuseid vastutustundlikult; • mõistab töösuhteid, väärtustab vastutustundlikku käitumist töötaja ja tööandjana; • teab, et intellektuaalse omand on seadusega kaitstud.	• Erinevate majandussüsteemide erinevused; • majanduse põhiküsimused ja olulisemad mõisted; • ülesannete lahendamine.
Üleilmastumine ja jätkusuutlik areng	• Konspekterimine; • tabeli koostamine; • skeemi koostamine;	Õpilane: • teab tähtsamaid rahvusvahelisi organisatsioone ja nende tegevusvaldkondi;	• Rahvusvahelised organisatsioonid ja

	• töölehtede täitmine; • testitöö paaristööna; • rühmatöö.	• toob näiteid vastastikuse abistamise põhimõtetest, sh rahvusvaheliste organisatsioonide kaudu; • teab riikide majandusliku, poliitilise ja kultuurilise koostöö võimalusi, toob näiteid ja mõistab koostöö olulisust; • teab ja mõtestab aktuaalseid rahvusvahelisi sündmusi, sealhulgas kriisiolukordi; • analüüsib inimõiguste alaseid väljakutseid maailmas, sealhulgas väikerahvaste õigusi suurriikide koosseisus.	nende roll praeguses maailmas; • globaalprobleemid; • eluolu 21.sajandil (põhilised erinevused, väljakutsed, inimõigused).
Kommunikatsioon ja infopädevus	• Konspekterimine; • tabeli koostamine; • skeemi koostamine; • töölehtede täitmine; • testitöö paaristööna; • rühmatöö.	Õpilane: • mõistab teabe edastamise erinevaid võimalusi ja mõju; • oskab infot leida, kriitiliselt hinnata, süstematiseerida ja kasutada ning luua uut teavet, arvestades autoriõiguste ja intellektuaalse omandi kaitset; • oskab leida ja kasutada õigustekste, sealhulgas rahvusvahelisi.	• Töö erinevate infoallikatega.

II OSA – ÕPPEAINETE ÜLDINE INFO

1. Õppeaine nimetus: inimeseõpetus

2. Õppe-eesmärgid / Gümnaasiumi lõpuks taotletavad teadmised, oskused ja hoiakud

Inimeseõpetuse üldeesmärk on arendada õpilaste sotsiaalseid toimetulekuoskusi ning aidata kaasa õpilaste isiksuslikule arengule, kujundada terviseteadlikkust, teadmisi soolisest võrdsusest ja sotsiaalses elus vajalikke oskusi ning üldinimlikke väärtusi.

Õpilane:

- 1) mõistab, kuidas ühiskond mõjutab pereväärtusi, traditsioone, hoiakuid, sealhulgas laste kasvatamist ja suhtumist seksuaalsusesse, mõistab, kuidas on kooselu vormid ja perekonna roll aja jooksul muutunud;
- 2) mõistab inimese arengu võimalusi perekonnas, paarisuhtes ja lapsevanemana, võtab vastutuse oma rolli eest, arvestades teiste pereliikmetega;
- 3) teab, kuidas pereelu, sealhulgas abielu on õigusaktidega reguleeritud, oskab sellega igapäevaelus arvestada ja vajaduse korral leida asjatundlikku õigusabi;
- 4) mõistab suhetega kaasnevaid õigusi ja kohustusi, inimeste võrdse kohtlemise vajalikkust ning võtab vastutuse oma suhete eest;
- 5) kasutab teaduspõhiseid allikaid perekonna, suhete ja tervisega seotud info ja abivõimaluste leidmisel;
- 6) mõistab inimliku läheduse ja armastuse erinevaid avaldumisviise;
- 7) mõistab seksuaalse arengu individuaalsust;
- 8) mõistab paarisuhte dünaamikat ja võtab vastutuse;
- 9) mõistab perekonna rolli traditsioonide hoidja ja kandjana, väärtustab sotsiaalsete suhete, tavade ja kommete toetavat mõju peresuhtetele;
- 10) mõistab tervisliku eluviisi ja turvalise käitumise tähtsust inimese elus ja iseenda sotsiaalset vastutust tervisekäitumises;
- 11) on teadlik tarbija ja oskab koostada perekonna eelarvet, arvestades pere võimaluste ja pereliikmete vajadustega;
- 12) mõistab vanemlikku vastutust erinevas vanuses laste arengu toetamisel.

3. Õppeaine kirjeldus

Inimeseõpetuse perekonnaõpetuse kursuses keskendutakse perekonnaelu psühholoogiale, sotsioloogiale, eetikale, perekonnaõigusele, majandamisele ja perekonna rollile ühiskonnas. Kursus toetab õpilase enesearengut, aitab mõtestada ja analüüsida oma rolli perekonnas, arendada vastutustunnet nii isiklikus kui ka ühiskonnaelus. Perekonnaõpetuse kursus kujundab eelkõige õpilaste enesemääratlus-, sotsiaalse ja väärtuspädevuse arenemist. Õpilane õpib tundma ühiskonnas toimuvaid demograafilisi, sotsiaalseid, majanduslikke ja ajaloolisi protsesse ning nähtusi, mis mõjutavad pereelu struktuuri ja protsesse. Õpe valitakse rõhuasetusega elulähedasele ainekäsitlusele, toetades õpilase arusaama õpitava vajalikkusest.

Õppe ja metoodika seisukohalt on tähtsad:

- 1) mitmekesised õppemeetodid, sh aktiivõppemeetodid ning praktilised ülesanded;
- 2) üksi- ja ühisõppe võimaldamine;
- 3) õppe sidumine koolivälise ning igapäevaeluga, nt projektitööd, uurimistööd, kohtumised erinevate inimestega jne;
- 4) mitmekesised õpitulemuste kontrollimise ja hindamise vormid.

Väärtuskasvatus ja hoiakute kujundamine toimub üksteist mõistvas õhkkonnas, et arendada õpilaste positiivset mõtlemist oma arengu- ja toimetulekuvõimalustest. Soodne sotsiaalne õppekeskkond toetub eelkõige õpilaste isikupärale ja isiklike seisukohtade austamisele ning võimalusele vabalt arvamust avaldada, olla algatusvõimeline, osaleda ja tegutseda nii üksi kui ka koos teistega.

Gümnaasiumi inimeseõpetuse kursus keskendub paarisuhtele, perekonnaga seotud teemadele ning vanemlusele. Õpitakse, kuidas luua ja hoida toetavaid inimsuhteid. Oluline rõhk on perekonna väärtustamisel, enda rolli teadvustamisel suhetes ja tulevase lapsevanemana. Kujundatakse valmisolekut võtta vastutus oma suhete eest. Kursuse jooksul analüüsitakse ühiskonna mõju perekonnaelule.

4. Õpitulemused

- Selgitab näidete abil, kuidas ühiskond ja kultuur on läbi ajaloo mõjutanud pereväärtusi ja -traditsioone ning laste kasvatamise põhimõtteid;
- Toob näiteid erinevatest kooseluvormidest ajaloos ja tänapäeval ning analüüsib, kuidas need täidavad perekonna ülesandeid;
- Analüüsib ühiskonna ja kultuuri, sh traditsioonide mõju seksuaalsusele ja seksuaalsuhtele;
- Analüüsib perekonna tähtsust inimese jaoks elu erinevatel perioodidel.
- Analüüsib näidete alusel soostereotüüpide põhjusi, nende piiravat mõju inimese minapildile, käitumisele, suhetele ja valikutele;
- Kasutab usaldusväärseid allikaid tervise, suhete ja sotsiaalmajanduslike küsimuste kohta info otsimisel ja probleemide lahendamisel, järgides autoriõiguse ja intellektuaalse omandi kaitse põhimõtteid, viidates ja refereerides nõuetekohaselt;
- Toob näiteid pereliikmete füüsilist, emotsionaalset, sotsiaalset ja vaimset tervist mõjutavatest teguritest;
- Analüüsib planeeritud ja planeerimata rasedusega kaasnevaid valikuid ning neid mõjutavaid tegureid, oskab leida vajaduse korral abi;
- Teab, mis on kohtingu-, lähisuhte- ja seksuaalvägivald ning mis on inimkaubandus ja kust otsida vajaduse korral abi;
- Analüüsib kohtingu- ja lähisuhtevägivalla põhjusi ja tagajärgi ning ennetamise ja abi saamise võimalusi;
- Analüüsib, kuidas mõjutab pereliikme sõltuvushäire peresuhteid, kirjeldab kaassõltuvuse olemust ja teab, kust vajaduse korral abi otsida.
- Selgitab, milles seisneb põlvkondi ühendavate sidemete tugevdav ja toetav mõju pereelule;
- Toob näiteid peretraditsioonidest ning selgitab tavade ja kommete tähtsust perekonnasuhetes;
- Analüüsib enda huvide, hobide ja ettevõtmiste toetavat mõju enesearengule ja peresuhtele;
- Analüüsib, kuidas paarisuhe ja ema / isa roll mõjutavad inimese arengut;
- Analüüsib, kuidas sõltub perekonna ülesannete täitmine igast pereliikmest, millised on pereliikmete võimalused üksteist toetada ja abistada, millised on pereliikmete õigused oma ajale, ruumile ja materiaalsetele kulutustele

- Toob näiteid pereelu, sh abielu ja laste elu reguleerivatest õigusaktidest ja analüüsib, kuidas need sätestavad perekonnaliikmete õigusi ja kohustusi;
- Toob näiteid riiklikest institutsioonidest, mis tegelevad perepoliitika elluviimisega, toob näiteid riikliku perepoliitika rakendamisest, sh toetustest ja teenustest;
- Teab, et lähisuhe, sh abielu põhineb vastastikusel austusel ning partnerite õiguste ja vajadustega arvestamisel;
- Selgitab lähisuhete ja sotsiaalse võrgustiku tähtsust inimese elus;
- Analüüsib lahkumineku ja abielulahutuse põhjusi, tagajärgi ning oskab vajaduse korral leida psühholoogilist ja õigusabi;
- Selgitab leina olemust ja kirjeldab leinast ülesaamise võimalusi;
- Mõistab iga inimese õigust võrdsele ja lugupidavale kohtlemisele;
- Teab, et lähisuhe, sh abielu põhineb vastastikusel austusel ning partnerite õiguste ja vajadustega arvestamisel;
- Toob näiteid lapse õigustest ja abi saamise võimalustest laste õiguste kaitsmisel.
- Mõtestab enda kogemusest lähtuvalt armastuse tähendust, paarisuhte ja seksuaalse läheduse dünaamikat ning neid mõjutavaid tegureid, õigusi ja kohustusi suhte erinevates etappides;
- Analüüsib seksuaalsuhte kui inimliku läheduse avaldumisvormi ja selle seotust armastusega;
- Teab, et turvaline ja vastastikku rahuldustpakkuv seksuaalkäitumine põhineb partnerite võrdsel kokkuleppel,
- Selgitab soostereotüüpide mõju inimese arengule ja seksuaalkäitumisele;
- Arvestab perekonna eelarve kavandamisel pereliikmete vajadusi, pere majanduslikku olukorda ja võimalusi;
- Selgitab koduse kasvatus mõju lapse arengule;
- Analüüsib lapse ja vanema vahelise kiindumusuhete kujunemist ning kasvatusstiilide mõju sellele;

5. Õppetegevus

1. Perekonnaõpetuses keskendutakse inimsuhete ja perekonnaelu psühholoogiale ning eetikale. Noored vajavad teadmisi ka perekonnaõigusest ja perekonna rollist ühiskonnas. Perekonnaõpetuse õpetamisel on kasulik toetuda õpilase psühholoogiateadmistele, seega on juhul, kui kool valib nii psühholoogia kui ka perekonnaõpetuse kursuse, soovitatav läbida esimesena psühholoogiakursus.
2. Perekonnaõpetuse õpetamisel on eriti olulised aktiivõppe meetodid: rühmatööd, rollimängud, diskussioonid, arutlused, samuti praktilised õppused ja õppekäigud ning ulatuslikumad uurimistööd. Noorukiealistele on eakohased mitmesugused testid ja küsimustikud, kus õpetaja roll tulemuste interpreteerijana on eriti oluline. Diskussioonide ja arutluste aluseks tuleks võtta tänapäeva aktuaalsed probleemid, sotsiaalsed konfliktid ja vastuolud, samuti demograafilised andmed, mille alusel õpilased saaksid lahendada probleemülesandeid ja dilemmasid. Kasutatavad on mitmesugused mängulised võtted. Eriti hästi sobivad perekonnaõpetuse tundidesse rollimängud, sest rollimängus läbielatu jõuab paremini õpilaseni. Soovitatav on kasutada ka ulatuslikumaid referaate ja uurimistöid, õpilased võivad teha küsitlusi, analüüsida ja võrrelda saadud vastuseid.
3. Perekonnaõpetuses hinnatakse õpilase teadmisi ja nende rakendamise oskust, mitte seisukohti ega hoiakuid – tuleb aktsepteerida õpilase isiklikku arvamust. Üldsuse seisukohalt mitteaktsepteeritavate seisukohtade üle võib vaielda, kuid nad ei tohi mõjutada hinnet.

6. Hindamine

Inimeseõpetuses hinnatakse õpilaste teadmisi ja oskusi ning nende seostamise oskust. Õpilase hoiakuid ja väärtushinnanguid mõõdetakse ja tagasisidestatakse vaatluse, õpilase antud hinnangute ja otsustuste ning juhtumianalüüsi alusel.

Õpitulemusi hinnatakse sõnaliste hinnangute ja numbriliste hinnetega. Õpilane peab teadma, mida ja millal hinnatakse, mis hindamisvahendeid kasutatakse ning mis on hindamise kriteeriumid.

Õpitulemuste hindamise vormid on mitmekesised, sisaldades nii suulisi, kirjalikke kui ka praktilisi ülesandeid. Suuliste ja kirjalike ülesannete puhul õpilane:

- 1) selgitab ja kirjeldab mõistete sisu ning omavahelisi seoseid;
- 2) selgitab oma arvamusi, hinnanguid, seisukohti ja suhtumisi, seostades neid omandatud teadmistega ja igapäevaeluga;
- 3) eristab, rühmitab, võrdleb ja analüüsib olukordi, seisundeid, tegevusi ning tunnuseid lähtuvalt õpitulemustest;
- 4) demonstreerib faktide, mõistete ja seaduspärasuste tundmist lähtuvalt õpiülesannete sisust.

Praktiliste ülesannete puhul õpilane:

- 1) rakendab teoreetilisi teadmisi praktiliselt õpituatsioonis;
- 2) demonstreerib õpitulemustes määratud oskusi õpituatsioonis,
- 3) kirjeldab õpitulemustes määratud teadmiste ja oskuste rakendamist igapäevaelus.

Praktiliste tööde puhul ei hinnata mitte ainult tulemust, vaid ka protsessi kulgu. Õpilase hoiakuid ja väärtusi saab mõõta vaatluse, õpilase antud hinnangute ja otsustuste ning juhtumianalüüsi alusel. Lisaks hinnatakse õpilaste probleemide nägemise ja analüüsi oskust.

Kokkuvõttev hindamine: essee hinne, testid

Kujundavat hindamist saab kasutada nii suuliste kui ka kirjalike tööde hindamisel. Kujundav hindamine võib toimuda nii sõnaliste hinnangute kui ka numbriliste hinnetega.

III OSA - INIMESEÕPETUS

Õppesisu	Õppetegevused	Õpitulemused	Hindamine
I KURSUS – 35 tundi			
1. PEREKOND Perekond. Perekonna minevik, olevik ja tulevik. Kooseluvormid. Perekonna eri vormid. Perekonna funktsioonid indiviidi ja ühiskonna seisukohast. Perekeskne ja individualistlik perekäsitlus. (5 tundi) <i>Lõiming:</i> - Ajalugu (perekonna areng läbi aegade) - Ühiskonnaõpetus (perekond kui ühiskonna alusühik) - Bioloogia (geneetika ja sugulussuhted) <i>Läbivad teemad:</i>	- Loengud - mõistete lahtiseletamine - töölehtede täitmine - ajurünnak, arutelud, suunatud diskussioon, - mõistekaardi koostamine - paaristööd - rühmatööd - essee kirjutamine Rühmatöö. Iga rühm teeb analüüsi antud peremudeli kohta. Essee “Minu ideaalne perekond”.	1) kirjeldab perekonna ja peresuhete muutumist aegade vältel; 2) selgitab kooselu ja perekonna vormide mitmekesisust, analüüsides nende eeliseid ning puudusi; 3) analüüsib perekonna funktsioone indiviidi ja ühiskonna seisukohast ning selgitab, kuidas oleneb nende täitmine igast pereliikmest; 4) selgitab perekeskse ja individualistliku perekäsitluse olemust.	Kujundav hindamine: hinnatakse oskust - mõistekaarti koostada ja mõttekaardi põhjal rääkida - küsimustele vastata - arutus osaleda Kokkuvõttev hindamine: essee kirjutamine, oma arvamuse põhjendamine Teoreetilised teadmised. Praktiline rakendamine. Suulised ja kirjalikud vastused

• Kultuuriline identiteet • Väärtused ja kõlblus • Tervis ja ohutus • Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus			
---	--	--	--

2. PÜSISUHE Lühi- ja pikaajaline suhe. Püsisuhte loomine ja säilitamine. Püsisuhte püsimist mõjutavad tegurid. Tunded ja püsisuhe. Püsisuhtest tulenev vastutus. Toimetulek suhete lõppemisega. Armastuse olemus ja liigid. Seksuaalsuhted. Turvaline seksuaalkäitumine. Ühiskonna ja kultuuri mõju suhtumisele seksuaalsusesse. (6 tundi) <i>Lõiming:</i> • Bioloogia (keha ja bioloogia suhete mõjutajana) • Ühiskonnaõpetus (kultuuri ja ühiskonna mõju suhetele) • Kirjandus / Kunst (armastuse ja suhete kujutamine kunstis) <i>Läbivad teemad:</i> • Tervis ja ohutus • Väärtused ja kõlblus • Kultuuriline identiteet • Teabekeskond ja meediakasutus • Tehnoloogia ja innovatsioon	- Loengud - mõistete lahtiseletamine - töölehtede täitmine - video vaatamine ja analüüs - arutelud, suunatud diskussioon, ajurünnak - skeemi ja mõttekaardi koostamine - rühmatööd/ paaristööd: plakati vormistamine ja esitamine	1) kirjeldab püsisuhte loomist ja säilimist mõjutavaid tegureid ning tähtsustab positiivseid tundeid ja negatiivsete tunnetega toimetulekut turvalise püsisuhte alusena; 2) mõistab püsisuhtest tulenevat vastutust ning kirjeldab toimetulekuviise lähisuhete lõppemise korral; 3) kirjeldab armastuse olemust, võttes aluseks armastuse liigituse; 4) selgitab seksuaalsuhete seotust armastusega ning turvalise ja vastastikku rahuldust pakkuva seksuaalkäitumise põhimõtteid inimsuhetes; 5) kirjeldab, kuidas mõjutavad ühiskond ja kultuur suhtumist seksuaalsusesse ning seksuaalsuhetesse.	Kujundav hindamine: hinnatakse oskust - plakati vormistada ja suuliselt esitada - analüüsida ja oma arvamust põhjendada - arutelu osaleda Kokkuvõttev test: mõisted Teoreetilised teadmised. Praktiline rakendamine. Suulised ja kirjalikud vastused
3. ABIELU Abielu: registreeritud abielu ja vabaabielu. Abielu, tavad ja	- Loengud - mõistete lahtiseletamine - töölehtede täitmine	1) analüüsib registreeritud ja vabaabielu võimalikke eeliseid ning puudusi;	Kujundav hindamine: hinnatakse oskust

kombed. Abielu toetav lähedane sotsiaalne võrgustik. Abieluline kohanemine. Abielu perioodid. Abielulise rahulolu muutused kooselu jooksul. Abielusuhtest tulenevad õigused ja kohustused. (4 tundi) <i>Lõiming:</i> • Ühiskonnaõpetus (abielu kui sotsiaalne institutsioon) • Psühholoogia (abielu kohanemine ja rahulolu) • Majandus- ja ettevõtlusõpetus (ühine majandamine, maksusoodustused) <i>Läbivad teemad:</i> • Kultuuriline identiteet • Väärtused ja kõlblus • Tervis ja ohutus • Teabekeskond ja meediakasutus • Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus	- video vaatamine ja analüüs - arutelud, suunatud diskussioon, ajurünnak - skeemi ja mõttekaardi koostamine - rühmatööd: plakati vormistamine ja esitamine - paaristööd: ülesannete täitmine	2) selgitab abieluga seonduvate tavade ja kommete tugevdavat ning toetavat mõju inimsuhetele; 3) mõistab lähedase sotsiaalse võrgustiku tähtsust abielu toetava süsteemina; 4) kirjeldab abielu perioode ning abieluga kohanemist ja rahulolu mõjutavaid tegureid; 5) selgitab abielusuhtest tulenevaid õigusi ja kohustusi.	- analüüsida ja oma arvamust põhjendada - arutelu osaleda - plakati vormistada ja suuliselt esitada Kokkuvõttev test: mõisted Teoreetilised teadmised. Praktiline rakendamine. Suulised ja kirjalikud vastused
4. LAPSEVANEMAKS OLEMINE Lapsevanemaks olemine ja selle komponendid: bioloogiline, juriidiline, psühholoogiline, sotsiaalne. Vanemate roll ja vastutus lapse kasvatajana. Vanemate kasvatusstiilid. Pereplaneerimine ja seda mõjutavad tegurid. Planeerimata rasedus.	- Loengud - mõistete lahtiseletamine - töölehtede täitmine - video vaatamine ja analüüs - arutelud, suunatud diskussioon, ajurünnak - skeemi ja mõttekaardi koostamine - rühmatööd/ paaristööd: plakati vormistamine ja esitamine	1) kirjeldab lapsevanemaks olemist, lähtudes selle komponentidest; 2) analüüsib vanemate kasvatuslikust rollist tulenevat vastutust lapse kasvatamisel; 3) analüüsib vanemate kasvatusstiile, lähtudes lapse arengu toetamisest kodukasvatuses; 4) teab tegureid, mis mõjutavad inimese reproduktiivtervist, ja tõhusaid meetodeid raseduse plaanimiseks;	Kujundav hindamine: hinnatakse oskust - plakati vormistada, esitada - skeemi antud teemal koostada ja skeemi järgi rääkida - arutelu osaleda Kokkuvõttev test: mõisted Teoreetilised teadmised.

(5 tundi) <i>Lõiming:</i> • Bioloogia (bioloogiline vanemlus ja rasedus) • Ühiskonnaõpetus (sotsiaalne vanemlus ja perekonna roll) • Ajalugu (vanemluse ajaloolised mudelid) • Majandus (laste kasvatamise kulud) <i>Läbivad teemad:</i> • Tervis ja ohutus • Väärtused ja kõlblus • Kultuuriline identiteet • Tehnoloogia ja innovatsioon • Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus		5) analüüsib plaanimata rasedusega kaasnevaid valikuid ning neid mõjutavaid tegureid.	Praktiline rakendamine. Suulised ja kirjalikud vastused
5. LAPS Lapse areng ja vanema osa selles. Kiindumussuhe lapsega ning vanemate mõju selle kujunemisele. Kodukasvatuse olemus, eesmärgid ja osa lapse arengus. (3 tundi) <i>Lõiming:</i> • Psühholoogia (kiindumussuhe ja emotsionaalne areng) • Bioloogia (lapse neurobioloogiline areng) • Ühiskonnaõpetus (kodukasvatus kui sotsiaalne protsess) <i>Läbivad teemad:</i> • Tervis ja ohutus • Kultuuriline identiteet • Väärtused ja kõlblus	- Loengud - mõistete lahtiseletamine - töölehtede täitmine - video vaatamine ja analüüs - arutelud, suunatud diskussioon, ajurünnak - skeemi ja mõttekaardi koostamine - rühmatööd/ paaristööd: plakati vormistamine ja esitamine	1) selgitab laste arengulisi vajadusi varajases lapseas ja vanemate osa nende rahuldamisel; 2) selgitab lapse ja vanema vahelise kiindumussuhte olemust ning vanemate mõju selle kujunemisele; 3) analüüsib kodukasvatuse olemust ja tähtsust lapse arengus.	Kujundav hindamine: hinnatakse oskust - analüüsida ja oma arvamust põhjendada - arutus osaleda - plakati vormistada, esitada oma tööd Kokkuvõttev test: mõisted Teoreetilised teadmised. Praktiline rakendamine. Suulised ja kirjalikud vastused

Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus			
6. KODU JA ARGIELU Kodu ja selle loomine. Kodu kui elukeskkond. Pereliikmete vajadused ja väärtused ning nende arvestamine. Sallivus suhetes. Rollide jaotumine peres. Abistavad suhted peres. Suhtlemine peres. Lahkhelid peres ning nende lahendamise võimalused. Perekonnd, inimese tervis ja tervislik eluviis. Terviseriskid ning nende ennetamine üksikisiku, perekonna ja kogukonna tasandil. Lahkumine ja lahutus. Lein ja toimetulek sellega. Perekonndlike suhete säilitamine. (7 tundi) <i>Lõiming:</i> - Ühiskonnaõpetus (perekonndlike rollide muutumine, lahutuse sotsiaalsed tagajärjed) - Bioloogia (stressi füsioloogia) <i>Läbivad teemad:</i> - Tervis ja ohutus - Väärtused ja kõlblus - Kultuuriline identiteet - Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus - Keskkond ja jätkusuutlik areng	- Loengud - mõistete lahtiseletamine - töölehtede täitmine - video vaatamine ja analüüs - arutelud, suunatud diskussioon, ajurünnak - skeemi ja mõttekaardi koostamine - rühmatööd/ paaristööd: plakati vormistamine ja esitamine	1) teadvustab kodu kui turvalise elukeskkonna mõju inimese ja tema lähisuhete arengule; 2) selgitab ning oskab näha võimalusi pereliikmete vajaduste ja väärtustega arvestamiseks ning vastastikuseks toetuseks ja abiks; 3) kirjeldab pereliikmete rollide ja rollinõuete kokkuleppelisust ja paindlikkust ning nende mõju peresuhetele; 4) demonstreerib õpituatsioonis tõhusaid lahkhelide lahendamise viise peres; 5) kirjeldab tegureid, mis mõjutavad pereliikmete füüsilist, emotsionaalset, sotsiaalset ja vaimset tervist ja tervislikku eluviisi, ning selgitab võimalusi neid säilitada ja parandada; 6) teab, kuidas sõltuvus erinevatest ainetest või tegevustest mõjutab peresuhteid, ning selgitab kaassõltuvuse olemust; 7) teadvustab lahkumineku ja lahutuse põhjusi ning tagajärgi; 8) teadvustab leina olemust ning leinast ülesaamise võimalusi; 9) väärtustab perekonndlike suhete säilimist ja perekonda.	Kujundav hindamine: hinnatakse oskust - plakati vormistada, esitada oma tööd - mõttekaarti koostada ja seletada - analüüsida ja oma arvamust põhjendada - arutelu osaleda Kokkuvõttev test: mõisted Teoreetilised teadmised. Praktiline rakendamine. Suulised ja kirjalikud vastused
7. PEREKONNA MAJANDUSELU JA ÕIGUSAKTID	- Loengud - mõistete lahtiseletamine - töölehtede täitmine - video vaatamine ja analüüs	1) mõistab perekonna eelarve planeerimise ja kulutuse analüüsimise vajalikkust;	Kujundav hindamine: hinnatakse oskust plakati vormistada, suuliselt esitada

Pere eelarve ja materiaalsed ressursid peres. Abielu ja laste elu reguleerivad seadused. (3 tundi) <i>Lõiming:</i> • Majandusõpetus (eelarve koostamine, kulutuste prioriteedid) • Matemaatika (intresside, laenude ja säästude arvestamine) • Ühiskonnaõpetus (majandusliku ebavõrdsuse mõju lastele) • Ajalugu (perekonna majandusliku struktuuri muutus) <i>Läbivad teemad:</i> • Kodanikualgatus ja ettevõtlikkus • Väärtused ja kõlblus • Elukestev õpe ja karjääri kujundamine • Tervis ja ohutus	- arutelud, suunatud diskussioon, ajurünnak - skeemi ja mõttekaardi koostamine - rühmatööd: plakati vormistamine ja esitamine - essee, arutluse kirjutamine	2) mõistab iga pereliikme õigust oma ajale, ruumile ja materiaalsele kulutustele, arvestades teisi; 3) teab põhilisi pereelu ja laste elu reguleerivad seadusi.	- arutelu osaleda - oma arvamuse avaldamine ja põhjendamine Kokkuvõttev test: mõisted Teoreetilised teadmised. Praktiline rakendamine. Suulised ja kirjalikud vastused
8. PEREKOND INIMESE ELUS Perekonna tähtsus inimese elu erinevatel perioodidel. Side põlvkondade vahel. Õnn ja perekonnaelu. (2 tundi) <i>Lõiming:</i> • Bioloogia (perekonna mõju inimese füüsilisele tervisele) • Ajalugu (perekonna tähtsuse ja struktuuri muutumine läbi sajandite)	- Loengud - mõistete lahtiseletamine - töölehtede täitmine - video vaatamine ja analüüs - arutelud, suunatud diskussioon, ajurünnak - skeemi ja mõttekaardi koostamine - rühmatööd: plakati vormistamine ja esitamine - essee, arutluse kirjutamine	1) selgitab perekonna tähtsust inimese jaoks elu erinevatel perioodidel; 2) selgitab põlvkondi ühendavate sidemete tugevdavat ja toetavat mõju pereelule; 3) väärtustab perekonnaelu positiivset rikastavat mõju inimese lähisuhete võrgustikus.	Kujundav hindamine: hinnatakse oskust - analüüsida ja oma arvamust põhjendada - arutelu osaleda - plakati vormistada, esitada oma tööd Kokkuvõttev test: mõisted Teoreetilised teadmised. Praktiline rakendamine.

Läbivad teemad:

- Kultuuriline identiteet
- Tervis ja ohutus
- Elukestev õpe
- Väärtused ja kõlblus

Suulised ja kirjalikud vastused